REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM **Ára: 300 Ft** **2014. ÁPRILIS**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Nyalka huszárok az „ütközetben” *Fotó: Szalay György*

TARTALOM

A jászberényi református gyülekezet szétverése 1760-ban ..... 2–3. oldal
Tamásitól Jászberényen át St. Louisig 100 évvel ezelőtt született dr. Könnyű László, a magyar irodalmi élet jelentős alakja ..... 3–5. oldal
Verselő jászok ..... 5. oldal
Mozgalmas „május éccakák” ..... 6. oldal
Konferencia Györffy István néprajztudós emlékére ..... 7. oldal
Györffy István gondolatainak aktualitása Egy kiállítás margójára ..... 8–9. oldal
Szoboravatás és koszorúzás Jászalsószentgyörgyön ..... 9. oldal
Tropicália – Új állandó kiállítás nyílt a jászberényi Hamza Múzeumban ..... 10–11. oldal
Emlékeink sublótjából Olyan vagy, mint a csányi gyerek! ..... 11. oldal
KÉPES RIPORT a XXVI. Tavaszi Hadjárat jászberényi csatarekonstrukciójáról Szalay György fotóival .. 12–13. oldal
Egy néprajzos naplójából – I. rész Baranyai gyűjtés (1978–1982-ig) ..... 14–16. oldal
Tárgymustra a Jász Múzeum raktáraiban ..... 16–17. oldal
A 85 éves Szabó Gyula tanár úr köszöntése Jászágón .. 18. oldal
35 éves a Dósai Honismereti Szakkör ..... 19. oldal
Elismerések a Jászság helytörténeti kutatóinak ..... 20–21. oldal
Arany minősítés a családkutatásért ..... 21. oldal
Utasi Hajnalka: Húsvét ..... 21. oldal
Jászok Világtalálkozója ..... 21. oldal
Kérjük az 1%-ot ..... 21. oldal
A magyar szabadság napja ..... 22. oldal
Kertem legkedvesebb növénye: a szőlő ..... 23. oldal
Szerepi Nagy Attila Illéssy-díjat kapott ..... 24. oldal

A jászberényi református gyülekezet szétverése 1760-ban

Jászberény református egyháztörténete nem túl ismert, ám igen tanulságos. A törököt kiverő keresztény csapatok nyomán Eszterházy nádor már 1688-ban leromboltatta az itteni kálvinista templomot, ami a kezdetét jelentette az Alföldön 1780-ig több hullámban jelentkező ellenreformációnak.

A református lakosság jelentős része azonban helyben maradt. 1703 nyarán a Német Lovagrend adminisztrátora még büntette őket a tanítói ház felépítéséért, de a kuruc szabadságharc új lehetőségeket teremtett. Rákóczi fejedelem a vallásbéke jegyében igyekezett a református sérelmeket orvosolni, és 1705. november 30-án, Gyöngyösön templomhelyet és haranglábat adományozott nekik. Egyúttal a parókia, az iskola és bizonyos szőlők birtokában megerősítette őket, a templom berendezéséről és istentiszteleti tárgyairól is gondoskodott. A prédikátor Patai János, majd Szováti János lett, a gyülekezet erősödését több szőlő megvásárlása jelezte. 1711-ben a református gazdák száma meghaladta a 60-at, de 100 fölötti adat is ismert.

1714 augusztusától a földesúr Német Lovagrend korlátozta a prédikációk tartását, Szováti prédikátor működését eltiltotta, őt pedig kiutasította. Utóbb a tanító is csak a hívek adományaiból élt, míg a lelkész Jászkisérről járt át ide. A gyülekezetet a kecskeméti esperesség részeként említették.

Úgy tűnt, az 1745-ös redemptio a kálvinisták életében is kedvező változásokat hoz. A jászkunok visszanyerték személyi szabadságukat, kiváltságaikat, földjeik szabad birtokosai lettek, míg a Jászkunság a Magyar Királyság önálló törvényhatóságává vált. A kerületi székhellyé emelkedő Jászberény közgyűlésein a református kun közösségek is képviseltették magukat. Ezek anyagilag is támogatták a berényieket, míg közgyűlési küldötteik rendszeresen megjelentek az istentiszteleteiken.

Ekkortájt a lakosság 6–8%-a lehetett kálvinista, 1746-ban – a több mint hatezer berényi lakosból – 447, míg 1760-ban már 497 fő. Közöttük sok kézműves volt, de a földváltók száma is tekintélyesnek mondható. 1760-ban 106 „kenyeres gazda" közül a 65 redemptus birtokos 5.600 Ft-nyi váltsággal a 63.150 Ft-os berényi határ közel tizedét birtokolta.

A jászkun reformátusokat végül a katolikus Mária Terézia részéről érte támadás. A királynő már az 1750-es évek elején a református két Kunság kerületi székhelyeit katolikus helyekre tetette át, amit sokan még a törvényhatósági önállóság áraként magyarázhattak. 1756-tól a hétéves háború került a figyelem középpontjába, ám az 1760-as év berényi események már az ellenreformáció új hullámának erősödését jelezték.

1760. július 4–5-én id. Almásy Pál jászkun főkapitány elnökletével kerületi közgyűlés volt Jászberényben. Ezt követően a 25 közösség képviselői eloszlottak, és 6-án vasárnap istentiszteletet tartottak a reformátusok is. 7-én hétfőn délelőtt azonban a főkapitány váratlanul több kerületi főtisztviselő kíséretében újra megjelent Berényben. A református gyülekezet története az alábbiakban adja elő az eseményeket:

„A Reformátusok közzül az Öregeket a Város-Házához hívatta, azt mondván: No Barátim a' Kentek Oratóriumát [imaházát] Ő Felsége el hányatni parantsólta, a mellyre azt felelték az Öregek: Mi annak a Fels[éges] Királyi Parantsolatnak a' [kerületi] Gyüllésben semmi hírít sem hallottuk, és így azt lehetetlennek tartjuk. A' míg illyen formán disorrált volna ott benn, addig oda ki olly rendelést tett, hogy az Oratórium tőből hányassék el, a' mint el is hányatott.

Az ott levő Reformatus Elöl-Járókat pedig vasra veréssel fenyegette azért, hogy a Fels[éges] Királyi Parancsolatot kérvén, mivel azt nem mutathatta, protestáltak hatalmas cselekedet ellen. – Azután is Süvegeltük a' Királyi Parancsolatot Instantia [kérelem] által, 's arra igazította, hogy hozzanak Requisitoriumot [megkereső levelet], azt is hozták, de azt is tőllök a Notarius [jegyző] által el vétetvén, annak a Taxáját [díját] viszsza

A jászberényi Református Egyház Úrvacsora osztó tálkája 1645-ből ***Fotó: Bugyi Gábor***

A Református Egyház Rózsakelyhe a 17. századból · Fotó: Bugyi Gábor

fizettette. Ha pedig tsak ugyan volt valami Fels[éges] Királyi Parantsolat azt említett Almásy Pál Fő Kapitánya által az el hihető hogy azt azért nem merte soha is előadni, minthogy az a' méltatlan vádoltatás miatt resolváltatott [köteleztetett]."

Az iskola és az imaház elfoglalása, valamint Nagy Mihály tanító elűzése után a berényi reformátusok hiába fordultak Mária Teréziához. Bár kérték a főkapitány pártfogását, végül csak II. József alatt nyertek engedélyt a gyülekezet újjáalakítására.

Az eset kapcsán elgondolkodtató zsadányi és törökszentmiklósi Almásy Pál (1724–1804) jászkun főkapitány magatartása. Ő a 18. században a Heves és Külső-Szolnok vármegye egyik legnagyobb birtokosává váló nemesi família meghatározó személyisége volt, aki jelentős közigazgatási karriert futott be. Az eseményekben ő volt a főszereplő, ám nyilván nem a maga jószántából cselekedett.

Jól láthatta, hogy a redemptio, és a porosz háború terhei mellett a jászkun reformátusok elleni nyílt uralkodói támadás súlyos következményekkel járhat. Emiatt – a közgyűlést kész helyzet elé állítva – részben „magára vette" a felelősséget, részint a Habsburg Birodalom és a Magyar Királyság felsőbb igazgatásának bürokratikus útvesztői felé terelte az indulatokat.

Az 1760-as években aztán uralkodói parancsra megindult a katolikusok erőszakos betelepítése a református jászkun településekre, ami nyilvánvalóvá tette a királynőnek az 1760-as berényi eseményekben való szerepét.

A redemptio terhein túl a reformátusok sérelmei is közre játszhattak abban, hogy Mária Teréziáról túlzó, igazságtalan történetek (pl. szexuális szabadosság) is keringenek a jászkunok emlékezetében.

Dr. Bagi Gábor
muzeológus

Tamásitól Jászberényen át St. Louisig

100 évvel ezelőtt született dr. Könnyű László, a magyar irodalmi élet jelentős alakja

„Könnyű László neve számos magyar és angol nyelvű lexikonban, Ki kicsodában megtalálható, hisz költőként, prózaíróként, lapszerkesztőként egyaránt kiérdemelte, hogy számon tartsák a magyar és világirodalom alkotói közt. (…) Mozgalmas élete során egy polihisztor megszállottságával szerzett újabb és újabb diplomákat és elismeréseket. (…) A folyamatos önképzés és alkotó munka mellett jelentős közéleti szerepet töltött be az emigráns magyarok között. (…) De mindenhol nagyobb energiát fordított a magyar kultúra: az irodalom, történelem, néprajz és zene népszerűsítésére. Rádiós, tévés szerepléseinek, publicitásának köszönhetően a helyi, állami és nemzeti irodalmi és tudományos intézmények felfigyeltek kulturális munkájára, nemzetközi irodalmi társaságok, mint a PEN Club, a Nemzetközi Költők Akadémiája választották tagjuknak.

E kultúraterjesztő misszió kiegészült az amerikai magyar irodalom összefogására és bemutatására irányuló erőfeszítéssel. Összeállította az amerikai magyar írók címtárát, majd 1969-től kiadja a negyedévente megjelenő angol-magyar nyelvű Amerikai Magyar Szemle című folyóiratot. (…) Nevéhez fűződik a Külföldi Magyar Hivatásos Képzőművészek című munka kiadása is…" – méltatta 1999-ben a tamási könyvtár névadó ünnepségén Könnyű László életútját Miskolczi Zoltánné könyvtárigazgató.

Könnyű László a Tolna megyei Tamásiban született 1914. február 28-án. A nép- és polgári iskolát szülővárosában végezte el kitüntetéssel. A bajai Állami Tanítóképző Intézetben ösztöndíjjal tanult, ahol 1933-ban szerzett diplomát. 1936-ban Perecsén, Baracs-Széchenyi telepen, 1937-ben Felsőiregen helyettes tanító, 1938 júliusától segéd-tanítói állást töltött be. 1936–41 közötti időszak népiskolai tanítóskodása után a dokumentumok tanulsága szerint irodalmi munkássága elismeréseként kerülhetett állásba polgári iskolában.

Könnyű László

A Magyar Katolikus Lexikon szerint 1942–44 között a jászberényi polgári iskola tanára volt, míg az 1943-ban kiadott „Útszéli fák" c. verseskötetében a következő életrajzi adalék szerepel: *„Irodalmi munkásságának elismeréseként a vallás- és közoktatási miniszter 1942-ben a nagykátai állami polg.isk. tanárának nevezte ki.*"

Könnyű László nagykátai tanársága sokoldalúan bizonyított: neve és tevékenysége szerepel az iskola évkönyveiben, látjuk jellegzetes csokornyakkendőjével a csoportképeken. Jászberényben egy elemi népiskolában tanítóként 1940–42 között tanított. Irodalmi munkássága Kiss Józseffel szoros barátságban, Berényben talált kibontakozásra alkalmas légkört és fórumot.

1944-ben magyar irodalom és történelem szakból alapvizsgát tett a Szegedi Tanárképzőben. Amikor a háború elérte Magyarország területét, 1944-ben hadi munkára hívták be a veszprémi lőszergyárba, majd a front közeledtével családjával együtt áttelepítették Ausztriába. Itt iskolát szervezett és vezetett a menekültek gyermekei számára. Az emigráns lét első négy évében Ausztriában tanított, szervezte az itt élő magyarok irodalmi- és kulturális életét. 1949-ben amerikai nagynénje segítségével kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba. Előbb Jefferson Cityben, majd St. Louisban telepedett le.

A tengerentúli emigráns lét sok vargabetűvel jelölte ki Könnyű László helyét. Volt templomi orgonista, laboratóriumi technikus, térképész. A Mississipi mentén fekvő St. Louisban 1951–54 között zenetanári, 1954–57 között térképész oklevelet szerzett. 1955-től a Mapping Agency térképésze, miközben a helyi egyetem földrajz szakos hallgatója volt. 1967-ben a Kansasi

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)
Állami Egyetem, 1990-ben a magyar ELTE-n földrajzból doktorált. 1973-ban történt nyugalomba vonulásáig a magyar kultúra terjesztésének egyik központi alakja volt a tengerentúlon.

Magyarul több mint harminc könyve jelent meg, mintegy 800 cikket, verset írt helyi lapokba. Tekintélyes az angolul, franciául, németül megjelent műveinek a száma. Kiemelkedő jelentőségű *Az amerikai magyar irodalom története szemelvényekkel (1961)* c. kötete, amelyben Budai Parmenius Istvántól a kortárs szerzőkig mutatja be az „amerikás" magyar irodalom történetét. A könyv alcíme: *„az amerikai magyar irodalom a magyar írók Amerikában alkotott írásainak összessége"* volt.

Az amerikai forradalom kétszázadik évfordulójára a Mississipi környezetében letelepedett magyarok krónikáját az 1850-es első magyarok létrehozta New Budától napjainkig tekintette át a *Hungarians int he Mississipi Valley,* 1976 c. művében. Könnyű László kezdeményezésére 1952-ben St. Louisban emlékoszlopot állítottak Kossuthnak. Számos könyvében, versében fordul szeretettel szülővárosa, Tamási felé. Önéletrajzában meleg szavakkal írt gyermekkora élményeiről, több művében dolgozta fel a Tamásiban született jelentős személyiségek életútját, adta ki 1979-ben Amerikában Tamási monográfiáját. A komoly értéket jelentő képzőművészeti gyűjteményét adományozta 1978-ban szülővárosának, melyből létrejött a Tamási Galéria. Itt többek között Dürer-, Renoir-, Dali-, Vasarely, Rudnay-műveket láthat a betérő látogató. Több festményt adományozott a Jász Múzeumnak is.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora 1990-ben a Xántus Jánosról írt dolgozata alapján Könnyű Lászlót „summa cum laude" minősítéssel bölcsészdoktorrá fogadta.

„Könnyű László az új magyar élet, a tiszta művészetre szomjas magyar közönség dinamikus költője. Egyéni hangját már 1943-ban számon tartotta az akkori népies, illetőleg vallásos, a Babits Mihály és Illyés Gyula, illetőleg Mécs László köré szerveződő magyar irodalom. Takáts Gyula, az akkori Baumgarten-díjas, fiatal tanár-költő írta a Napkeletben verseiről az első méltatást…" – mutatta be Könnyű Lászlót dr. Magyar Kálmán a Kaposvárott 1991-ben megjelent *„Útszéli fák"* c. gyűjteményes verseskötete előszavában.

„Gyökerei mélyen nyúlnak szülőhazája földjébe és csak most növeszt új gyökeret második hazájában. Ezek a gyökerek még nem mélyek. A legmesszeötlőbb ez az amerikai életformáról szóló írónikus írásaiban. Gépesítésünkön és anyagiasságunkon megütközve brilliánsul ironizálja egyes társadalmi szokásainkat „Az amerikai ravatalozó", „Vád és védelem" és „Könyörögj érettünk" c. verseiben. (…) Mindazonáltal végeredményben a gyökér a legfontosabb. Magyarul ír. Magyar jellegzetességgel szereti a földet. Ahová megy, amit lát vagy hall, az Magyarországra emlékezteti. Az Atterseeben a magyar Balatont látja, a Missouri csobogásában a Duna hullámzását hallja. Az ausztriai hegyekről Magyarország felé néz. (…) Mint nemzete, ő is történelmileg fontos csatákat mindig rossz időben és rossz helyen vívta meg." – írta „Az amerikai magyar irodalom története", 1961-ben St. Louisban megjelent könyvben Könnyű Lászlót bemutatva dr. Boggs W. Arthur professzor.

„Úgy ment el, olyan csendesen, olyan bocsánatkérően, ahogy élt.

Ha egyszer majd valaki irodalomtörténeti érdeklődéssel, komoly szaktudással, nem öntömjénezésre szolgáló ürügyként fogja megírni a második világháború után nyugatra szakadt magyar irodalom történetét, Könnyű Lászlónak jelentős szerep jut abban a műben! Nem csak azért mert 32 könyve jelent meg, nemcsak azért, mert írásait öt világnyelven olvasták, hanem azért is, mert alig akadt rajta kívül egyetlen irodalmár, aki annyit utazott, levelezett, telefonált, tárgyalt amerikaiakkal és osztrákokkal, németekkel és franciákkal magyar irodalmi ügyek érdekében, mint ő.

Az 1945-ben bekövetkezett szörnyű bénulás után, amikor legtöbben megbújva hallgattak, vagy álnéven handabandáztak, Könnyű László egy felső-ausztriai magyar elemi iskolájának az igazgató-tanítójaként, hozzálátott nehéz, bonyolult napi munkája után a felnőttek oktatásához. Csendes, szívós munkájával megszervezte először a láger, azután a környéke, majd Ausztria három, nyugati hadsereg által megszállt zónájának az irodalmi életét.

1948-ban már gyümölcsöt termett az alig hároméves fácska: híresek voltak Könnyű Lászlóék irodalmi estjei. Szervezőereje, meggyőző személyisége odavonzotta Gillányi Antalt, Farkas Istvánt, Csávossy Leót, dr. Fiedler Kálmánt, Liszt Nándort, Tinschmid Ernőt. Kapcsolatot teremtett Márai Sándorral, Nyírő Józseffel, Zathureczky Gyulával, ki tudná még felsorolni ki mindenkivel? Vers antológia szerkesztésében vett részt, elutazott Salzburgba, Linzbe, Kufsteinbe, Innsbruckba verseit felolvasni, előadóművészeket léptetett fel a kis barakk-iskola termében, és levelezett az egész nyugati világgal.

Azután az USA-ba került és sokan megjósolták, a kenyérgondok, a gyerekek iskolai taníttatása, a nyelvi nehézségek majd végeznek vele. Senki sem fog többet hallani a nagy irodalmi szervezőről.

Mekkorát tévedtek mind az Európában maradt szomorú barátok, mind a kárörvendő ellenlábasok! Mert alig rázta le magáról Könnyű László az út porát, alig vetette meg ágyát az Új Világban, máris ott folytatta, ahol abbahagyta. Cikkeivel, tanulmányaival, verseivel bekopogtatott minden amerikai, kanadai és nyugateurópai magyar nyelvű újság, hetilap, folyóirat szerkesztőségébe, és rövidesen megszervezte a saját sajtóorgánumát is. Verseskönyvei egymás után hagyták el a nyomdát, két kiadásban megjelentette az Amerikában élő magyar értelmiségiek, írók, költők, szakírók jól megszerkesztett, megbízható névsorát.

Összegyűjtött egy csokrot az Amerikában élő magyar költők verseiből. Nagylélegzetű magyar vonatkozású tanulmányai fontos alapmunkái maradtak a történészgenerációknak…" – *írta Szathmári Lajos: Búcsú Könnyű Lászlótól c. írásában.*

Gelencsér Erzsébettel kötött házasságából három gyermeke született: Ernő, József és Gabriella. Könnyű László 1992. február 24-én halt meg St. Louisban. „Az amerikai magyarság nagy halottját 1992. február 27-én temették el St. Louisban a katolikus egyház szertartása szerint. Felesége, két fia: Könnyű Ernő volt szövetségi képviselő és az Austinban élő Könnyű József, valamint leánya, Gabriella H. Helzer gyászolják."

Tamási város könyvtára 1999-ben vette fel Könnyű László nevét, ahol a névadó bronzból készült portréja, Szatmári Juhos László alkotása is látható.

Könnyű László nagykátai tanári működéséről tanúskodik „A Nagykátai M. Kir. Állami Polgári Fiú- és Leányiskola évkönyve az iskola 1943/44. iskolai éve" c. kiadvány, mely Lépesfalvi Márton nagykátai nyomdájában készült. Kátai tanár úrtól tudtam meg, hogy hivatalosan 1942. február 23-án helyezték át egy berényi népiskolából a nagykátai polgári iskolába.

Az évkönyvből tudjuk, hogy Könnyű László rendes tanító heti hét órában magyart, heti négy órában és négy osztályban testgyakorlást, két osztályban heti öt órában történelmet, négy osztályban 1–1 órában éneket, egy harmadikos osztályban heti egy órában honvédelmi ismereteket, valamint saját osztályában tartott egy osztályfőnöki órát. Heti óraszáma 22 volt. Megbízás alapján helyettes osztályfőnök volt egy leányosztályban, a fiúiskolai sportkör és a reggeli torna vezetője volt az iskolában Simon Károly igazgató rendelkezése alapján. Az évkönyv a III. fiúosztálynál tünteti fel nevét mint osztályfőnök.

Az évkönyv tartalmazza állandó rovatként „*A tanári testület iskolánkívüli működése*" felsorolást, mely rovatban Könnyű László neve után a következő lista szerepelt: „*Könnyű László a Sajtókamara, a Magyar-Bolgár, a Gyóni Géza és a Vas Gereben irod.társaság tagja. Cikkeket írt újságokban, folyóiratokba. Rádióban több ízben szerepelt felolvasással.*" Mondanom sem kell, hogy Könnyű László volt a tantestület legsokoldalúbb közéleti tevékenységet folytatott tagja. Az évkönyv közli lakcímét: Jászberény, VI. Bige utca 1/a.

Könnyű László irodalmi munkásságának négy éven keresztül – amikor két évig Berényben, két évig Nagykátán tanított – Jászberény volt a színtere. Az 1919–1944 között Fazekas Ágoston gimnáziumi tanár által szerkesztett Jász Hírlap 1944. január 8-iki számában méltatás olvasható Könnyű László 1943-ban megjelent „Útszéli fák" c. verseskötetéről. A nevét elhallgató kritikus írja a lap 4. oldalán: „*Könnyű László a Dunántúlról indult el és ez nyelvezetén, érzésein ma is érzik. Könnyű László az új magyar élet dinamikus költője, akinek egyéni hangját s nemzetét átölelő lelkét számon tartja a magyar irodalom.*"

Az 1941 decembere és 1944 szeptembere között megjelenő Ugar c. jászsági folyóirat elsősorban irodalmi jellegű publikációkat közölt. Gyakran olvashattuk a havonta megjelenő számokban Könnyű László verseit is. 1941-ben Pesti Péter berényi nyomdája egy 116 oldalas versantológiát jelentetett meg „*Tanítóírók és költők bokrétája*" címen. A Könnyű László és Kiss József által szerkesztett válogatás hatvan pedagógus versét közölte, melyek között ott volt a szerkesztők 3–3 költeménye is.

Az antológia második kötetét a Kovács-nyomda készítette.

„*…A címlapja utal a címre, a sokféle virág rajza alatt javarészt írott betűkkel nyomták a címet, az előszó szerzőjének nevét és rangját, valamint a két szerkesztő nevét. Nélkülük nem születhetett volna meg sem az első, sem a második kötet. Megállapítható, hogy mind a verses, mind a prózai alkotások között akad nem egy, amelyik maradandó értéket nem képvisel, de az biztos, hogy a tollforgatók átszűrték magukon mindazt, amit ez a kemény és mindenkit megpróbáló korszak gerjesztett az emberi lelkekben. Ez pedig a tükröztetés minőségétől csaknem függetlenül érték, maradandó hagyaték. Hogy a tanítók, a pedagógusok érzésvilága összecsendült ezeknek az alkotásoknak a lapjain akkor is, ha olyan sokféle volt.*" – értékeli a kiadványt Farkas Ferenc: A jászsági nyomdák krónikája 1867–1949 c. könyv.

„*A vallás- és kultuszminiszter úr 1942. február 23-án kelt rendeletével Könnyű László jászberényi állami népiskolai rendes tanítót saját kérésére osztotta be a nagykátai m.kir. állami polgári iskolához szolgálattételre. Én akkor voltam IV. oszt. végzős tanuló a fiú tagozaton Lewandowsky Tiborné Schermann Aranka tanárnő osztályában. Könnyű László mezőgazdasági ismereteket, éneket, testnevelést, honvédelmi ismereteket tanított és az énekkart vezette. (…) Munkatársa volt a Magyar Figyelő, a Magyar Barát, a Magyar Nők Lapja folyóiratoknak. (…) Személy szerint Könnyű László tanáromnak sokat köszönhetek. Akkor én szegény sorsú, félárva gyerek voltam, akinek özvegy édesanyja három kiskorú gyermekét kellett nevelni szegényparaszt környezetben. Nem tudtam volna továbbtanulni, ha nem kapok segítséget Könnyű tanár úrtól. Neki kapcsolata volt a bajai Állami Tanítóképzőnél, ahol korábban maga is tanítói képesítését szerezte.*

A képző igazgatójánál elintézte, hogy ingyenes helyet kapjak az iskolában és annak internátusában. Így lettem, lehettem bajai prepa, és szerezhettem én is tanítói oklevelet öt éves tanulás után 1948 nyarán. Ezt soha nem felejthetem, Könnyű Lászlónak tartozom hálával, aki az 1940-es évek végén családjával az USA-ba távozott. Sokszor cseréltünk gondolatot levélben, s máig őrzöm a címét: 5410. Kert Road. St. Louis, Mo. 63128." – írta visszaemlékezésében Kátai Szilveszter középiskolai tanár, a nagykátai gimnázium egykoron volt kollégiumának igazgatója.

Basa László helytörténeti kutató

Verselő jászok

OSZÉTIA BÁTOR FIA

Oszét mamka siratgatja,
Ararát hegy leheletét,
Vele küldi a csatába,
Nap, s hold díszes kísértetét.

Bajnét kardját megforgatja,
Azzal teszi tiszteletét.
Magas hegyből a pusztába,
Táborozva éri setét.

Ne keresd már magas hegyet!
Elnyelte rég a horizont.
Álmodban gondolj nagy kegyet!
Mert reggel csapat sátrat bont.

Oda van az oszét haza,
Vár az ismeretlen csata
Gázolj át patakon lóval
Egyél köles cipót sóval.

Hamuba sült pogácsa íz,
Mai, mégis ókori kvíz.
Kísér el kun kipcsak dallal,
Kívánt szép árvalányhajjal.

Tavi rózsát vízbe húzza,
Tündérrózsa koszorúja.
Sóhajt oszét mamka hallja,
A te lelked ezt sugallja.

Te edzett oszét katona,
Büszke reád oszét haza.
Tieidre dicsfényt hozol,
Vagy örökre elkárhozol.

Sztambul rózsája csalogat,
Látsz fehér színű tornyokat.
Csatát nyerve indulj vissza,
Vadtulok szarvából issza,

Győztes harcos, ha megleli,
Szerelmére ráleheli
Csókját, neki viszi haza,
Oszétia bátor fia.

Szabari Pál

Mozgalmas „május éccakák”

Mottó: „Szeretnék május éjszakáján
Letépni minden orgonát…”

Az orgona még csak hagyján, de nyárfának lenni nem életbiztosítás az áprilisról májusra hajló éjszakán...

De kezdjük az elején!

Azzal igencsak mindenki tisztában van, hogy május elseje nemcsak az utóbbi másfél században került fel a mindennapok jeles dátumai közé, amikor a baloldal munka ünnepét csinált belőle, melyre lépett a pápa, és ő meg a munkás szent: Szent József ünnepévé tette. Sok száz, vagy ezer éve már, hogy kitalálták a majálist, a zajos tavasz ünnepet. A Jákóhalmán 1873-ban megjelent újságban is így írnak: *„volt annyi majális, hogy majd minden napra egy esett (…), nem egy öregúr járta el jó kedvében a Kállai kettőst.”*

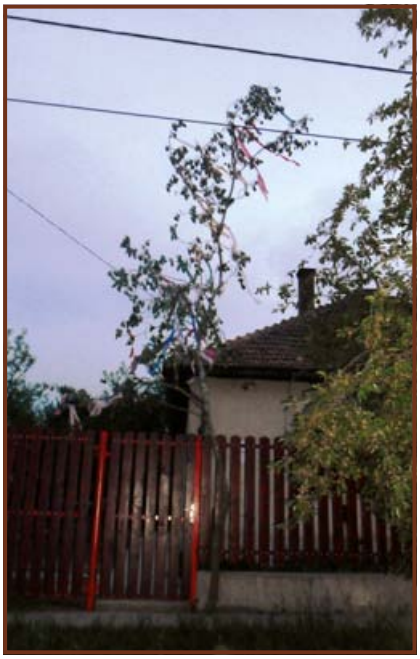

Színes szalagok az alkonyi szellőben
Fotó: Sisáné Nagy Anikó

De még mindig nem értünk végére a mulatságoknak, mert mivel is kezdődött az egész május? Hát a máj(us)favivéssel! Ez a szokás még szerencsére ma is él, még ha nem annyira „viharosan” is, mint 30–40 évvel ezelőtt. Jákóhalmán a ’70-es, ’80-as években a rendőr és segítői már hetekkel előtte készültek május éjszakájára; tudták, hogy nem fognak unatkozni. Itt kell megjegyeznem, hogy ez ügyben elismerőleg kell említeni Poór Laci akkori körzeti rendőr nevét, aki nem felejtette el ifjabb korát, és úgy szervezték meg a szolgálatot az önkéntes rendőrökkel, – később a polgárőrökkel, – hogy ne vegyék el az ifjúság kedvét a hagyomány ápolásától. Voltak persze bizonyos szabályok, melyeket illett betartani: pl. nem illett az utcára kiültetett nyárfát kivágni.

Mi kell még a májfavivéshez nyárfán és krepp papíron kívül? Természetesen lányos ház, meg tettre kész ifjú. Na, ez adva volt – legfőképpen az 1980-as évek közepén, – amikor a honismereti szakkörben már évek óta tevékenykedő fiatalok elérték a szükséges életkort. Kisebb korukban is vittek már, de akkor kisebb gallyat és kora este. Amikor azonban elindulnak a nagyobbak, akkor felgyorsulnak az események.

Májfa a ház kerítésén
Fotó: B. E.

Megkezdődött a tervezés: hová, hogyan, honnét! Meg még az elhelyezés után az őrzést is meg kellett oldani, hiszen előfordult, hogy a lustábbak ellopták a fát. Könnyebb volt, mint az erdőből cipelni, vagy pedig csak azért, hogy égessék a favivőt. Igen jól voltam értesülve, hiszen sokszor tőlem kértek „szakmai” tanácsot a fülig szerelmes, vagy csak bulira éhezett honismeretes fiúkák. Egyikük aggódva mesélte, hogy a „leendő após”-nak akkora nagy dög vadászkutyái vannak, hogy leszedi róluk a gatyát. Mondtam, hogy „nem addig a’! Azok a kutyák be lesznek zárva azon az éjszakán!” S lőn úgy. Az ifjú hősszerelmes barátaival minden gond nélkül felállította a határból beszerzett sokméteres nyárfát, s utána még hetekig elégedetten szemlélte a gangról a négy közbeeső ház *girincén* is túl emelkedő szerelmi vallomást. És csodálkozott, hogy honnét tudtam én a kutyák bezárásáról. Hát honnét tudtam volna? Egyrészt presztízskérdés, hogy a lyánynak visznek-e a májfát, másrészt meg a fene tudja abban a nagy kavarodásban! Lehet, hogy én is figyelmeztettem az „apóst”. Mindenesetre azóta is boldogan élnek egymással. Mármint mind a kettő egy-mással! De egyébként boldogan!

A másik honismeretes csapat kevésbé sikeresen járt, mert éppen olyan naiv házigazda lányaihoz próbáltak májfát vinni, aki pont előtte való napon rakatta fel a kéményt. Márpedig az igazi májfának a kéményben a helye! Csak amikor a kivitelező fiúka gyengéd módon átkarolta a kéményt, az engedve a szelíd erőszaknak, leszánkázott vele együtt. Összetört néhány tetőcserép, a fiúka meg fejjel a földön landolt, aztán néhány hétig a berényi kórházban nosztalgiázott. A társai meg segédmunkásként buzgólkodtak a „kémény újra építő” mester mellett néhány napig.

A másik kéményes történetnek is szakkörös volt az egyik szenvedő alanya; mégpedig a szakkör akkori vezető helyettese, akinek éppen olyan jércike korú lánya volt. Reggel – élve a gyanúperrel – kisétált az udvar közepére, s nem csalódott! Kilógott a kéményből egy méteres májfa. Nosza kerített egy hosszú létrát és felkocogott a tetőre. Húzta-húzta a fát, de aztán rájött, hogy egyszerűbb lett volna benézni az indófniba, ugyanis a földön volt a vége. Olyan 6–7 méter magas fa volt, mely a túláti erdőből származott, ahol az egymás mellett sűrűn nőtt fák magasra nőttek, hogy napfényhez jussanak, de kevés oldalgally volt rajtuk.

Mindenesetre tettem egy kört idén is a faluban május elsején és jól esően nyugtáztam, hogy nem halt még ki ez a szép szokás mára sem. Sajna azonban kéménybe dugott fát nem sikerült fotóvégre kapni!

Durbints sógor

Konferencia Györffy István néprajztudós emlékére

A Túrkevei Kulturális Egyesület, Karcag Város Önkormányzata, a JNSZ Megyei Tudományos Egyesület, a Györffy István Néprajzi Egyesület, a Györffy István Nagykun Múzeum és a Néprajzi Múzeum közös szervezésében március 7-én, Karcagon emlékeztek meg a magyar néprajztudomány egyik kiemelkedő és meghatározó egyénisége, Györffy István születésének 130. évfordulójáról. A rendezvény fővédnökségét dr. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter, a Kun Szövetség elnöke vállalta magára.

A konferencia közönsége *Fotó: Dian Viktor*

Györffi János, Dobos László, Örsi Julianna, Paládi Kovács Attila és Bodó Sándor a konferencián *Fotó: Dian Viktor*

A karcagi városháza zsúfolásig megtelt dísztermében G. Szabó Zoltán népzenész dudamuzsikájával vette kezdetét az emlékülés. Az ősi hangszeren Györffy István és Kodály Zoltán Hont megyei népzenei gyűjtéséből csendült fel néhány szívet gyönyörködtető dallam. Ezután dr. Bodó Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke és Dobos László Karcag város polgármestere köszöntötte a nagyérdemű közönséget, majd levetítésre került az a kisfilm, amely február 4-én készült Budapesten a Parlament ülésén, amikor a Magyar Országgyűlés a jászkun redemptios diploma aláírásának napját, május 6-át történelmi emléknappá nyilvánította. A jelenlévők kitörő örömmel fogadták a hírt, amely tiszteletet és elismerést adott őseik példanélküli nagy tettének.

Az előadások sorát Örsi Julianna társadalomkutató, a konferencia főrendezője nyitotta, aki Györffy István kapcsolatrendszerét mutatta be az újabb dokumentumok tükrében. Györffy János földrajztudomány kandidátusa, a nagy tudós unokája arról beszélt milyen fontos szerepet játszottak a térképek a nagyapa tudományos kutatásában. Tóth Albert emeritus professzor a Nagykunság változatos térszíni formakincséről, Novák László Ferenc, az MTA doktora az alföldi mezővárosok archaikus sajátosságairól tartott előadást.

S. Kovács Ilona néprajzkutató a Nagykunság pásztorszerszámait mutatta be, kísérletet téve a hortobágyi és a sárréti anyaggal való összehasonlításra. Bathó Edit néprajzkutató a Jászkunságban folyó népviselet kutatás múltját és jelenét tekintette át, Granasztói Péter néprajzkutató Györffy István Fekete-Körös völgyi gyűjtését idézte meg tárgyak és fényképek tükrében, míg Bartha Júlia turkológus Györffy István török kutatásainak eredményeiről számolt be. Az előadások sorát Nagy Molnár Miklós múzeumigazgató zárta, aki a karcagi – ma Györffy István nevét viselő – Nagykun Múzeum születéséről, viszontagságairól és újjászületéséről beszélt az érdeklődő közönségnek.

Az emlékezés és a tisztelet koszorúi Györffy István szobra előtt
Fotó: Bugyi Gábor

A nap folyamán a konferencia résztvevői elhelyezték az emlékezet és a tisztelet koszorúit Györffy István Nagykun Múzeum kertjében álló bronzszobránál, ahol jelen volt a szobor alkotója Györfi Sándor szobrászművész, nagykunkapitány is.

Az emlékülséhez több kísérő rendezvény is kapcsolódott. A Györffy István Általános Iskolában G. Szabó Zoltán népzenész és Hála József néprajzkutató Dudaszó címmel tartott ismeretterjesztő előadást Györffy István és Kodály Zoltán Hont megyei népzenei gyűjtéseiről.

Az emlékülés színhelyén, a városháza folyosóján A nemzeti művelődés megújulása címmel dokumentum kiállítást tekinthettek meg a konferencia résztvevői, amely a rendezvényt követően a karcagi Nagykun Református Gimnáziumban, Kunhegyesen az Ilosvai Varga István Művelődési Központban, Kisújszálláson a Városházán és Túrkevén a Református templomban is bemutatásra került. Ugyanitt tekinthették meg az érdeklődők a Kun hímzések című tárlatot, amely a túrkevei Népi Díszítőművészeti Szakkör munkáiból készült.

A karcagi konferencia méltó módon emlékezett meg a magyar nép nagy tudósáról, Györffy Istvánról. A rendezvény előkészítése és szervezése Örsi Julianna, a JNSZ Megyei Tudományos Egyesület elnöke és kollégáinak munkáját dicséri. Köszönet nekik az elkötelezett munkáért. ***Iris***

Györffy István gondolatainak aktualitása
Egy kiállítás margójára

„A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá."

Az évfordulós emlékezések alkalmat adnak arra, hogy egy-egy neves ember, tudós életére ráirányítsuk a figyelmet, munkásságát számba vegyük, újra értékeljük. A karcagi születésű Györffy István születésének 130. évfordulóján kézbe vettem könyveit és a róla szóló írásokat. A rendezvény tervezésénél az a gondolat foglalkoztatott, hogy mi újat tudnék mondani egy kiállításban. Ismét végig olvastam adat-gazdag írásait egy letűnt paraszti kultúráról. Ma is lebilincselő az a stílus, ahogy a Nagykunsági krónikát megírta. Az, hogy ma is közel egy tucat nagykunsági néprajzos műveli ezt a hívatást, tulajdonképpen éppen ezzel az első iskoláskori olvasmányélménnyel kezdődött. De olvasnak-e ma az emberek? Elég szomorúan tapasztaltam a napokban, mikor Szegeden a megszokott könyvesboltomat és az antikváriumot kerestem. Az egyik ajtaján lakat, a másik egy pincébe kényszerülve, nejlon zacskóba bugyolált könyveivel éppen a bezárást várja. Szerencse, hogy még vannak árusok, akik kitartanak és várják, kiszolgálják a betévedő vevőt.

De van-e napjainkban érdeklődés a néprajz iránt? Ezt a kérdést már a Szegedi Egyetemen feszegettem a felvételi jelentkezések idején. Jómagam még akkor lettem néprajz szakos hallgató az 1960-as évek végén, amikor csak néhányan próbálkoztunk első generációs értelmiségiként e tudománnyal ismerkedni. Ott volt a tarsolyunkban a megélt paraszti múlt, amihez mindig hasonlítani tudtuk a kötelezően kiadott olvasmányokat. Tapasztalni a „paraszt" megbélyegzést, kívülről rálátni annak értékeire nem volt könnyű feladat. Ugyanakkor a mai diáknak is szüksége van arra, hogy tanárai vagy környezetéből bárki kezébe adjon egy élményt jelentő Györffy István vagy Szűcs Sándor-féle könyvet, elvigye valaki a helyi múzeumba, tájházba, hogy meséljen neki a nagyszülő fiatalkoráról és így tovább. Szükség van a közvetítőkre. Györffy István hét és fél évtizeddel ezelőtt is azt hangsúlyozta, hogy a tanárnövendékeket, a diákokat meg kell ismertetni a népi kultúra értékeivel. *„Az iskola tartósan csak arra tudja ránevelni a népet, amit az hagyományos műveltségével össze tud hangolni. A nehezen benevelhető idegen hagyomány és szellem legnagyobb értékünket, a magyar egyéniséget támadja meg és szellemi rabszolgákká, idegenlelkűekké tesz bennünket."* A népdal, népzene, néptánc oktatást az óvodában kell kezdeni, a beosztó, takarékos gazdálkodásra a fiatal gazdálkodók figyelmét fel kell hívni. A népi építészek, népművészeti kör vezetői, oktatói számára megfelelő szakanyagot kell biztosítani. A magyar néphagyomány értékeinek megőrzése a nemzeti kultúra, a nemzeti művelődés megújulásának a kulcsa. Ehhez pedig kellenek a megfelelő intézmények (múzeumok, egyetemi tanszékek, egyéb oktatási és tudományos intézetek). Működési feltételeik biztosítása állami feladat. Az emberi erőforrás és erőfeszítés megvan, hiszen az említett szegedi látogatásomkor éppen egy népes gimnazista csoportnak tartott figyelemfelkeltő előadást egy fiatal oktató. Hogy hányan jelentkeznek majd közülük néprajz szakra, csak később derül ki. Bízzunk benne, hogy az itteni tanszék nem jut a pécsihez hasonló oktatás-szüneteltetési állapotba.

Induljuk ki a mai helyzetünkből, amire ma is aktuális Györffy megállapítása: *„Valami alacsonyrendűség vett*

Részlet a túrkevei kiállításból ***Fotó: Ö. J.***

Györffy-könyvek vitrine ***Fotó: Ö. J.***

erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva kapunk mindenen, ami idegen, ami „európai" Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai műveltség adhat, hanem, hogy mivel gyarapítottuk az európai művelődést."

De szükség van-e napjainkban a nemzeti kultúra megújulására, a népi hagyományok éltetésére? Erre igen a válaszunk. A megújulást pedig tiszta forrásból kell merítenünk. Melyek ezek az elemek, amelyekhez nyúlhatunk. Györffy István ennek bő tárházát mutatja meg a *Néphagyomány és nemzeti művelődés* című programadó művében. A nemzeti nyelvvel kezdi. *„A magyar nyelv fennmaradását a magyar népnek köszönhetjük… A tanítókat, tanárokat, lelkészeket pedig a nyelv helyes értékelésére kellene nevelnünk. … Aki a néppel bánni akar, annak tudnia kell a nyelvét, ismernie kell a nép egész életét, lelki világát."*

Számtalan példát idézhetünk Györffy István művéből, amelyek már vagy megvalósultak Györffy István és kortársai, tanítványai, tisztelői munkája nyomán. Felhívja a figyelmet a paraszti gazdálkodás támogatására, magyar tájfajták bankjának létrehozására, a tanya értékeire, a népzene, népművészet, népszokások, népi ételek kultúra-közvetítő szerepére Európában és a nagyvilágban. Szorgalmazza az oktatási és tudomány intézetekben a vidékkutatást és a nemzeti kultúra népszerűsítését. Györffy István gondolatai ma is időszerűek.

A magyar nép tudósa munkássága is hozzájárult ahhoz, hogy napjainkban számosan vannak, akik a hagyomány megőrzését, újraélesztését fontosnak tartják. Munkájukkal igen fontos küldetést vállalnak, legyenek ők néprajzosok, tanárok, civil szervezetek tagjai, vagy települések, intézmények vezetői, bárki. A múlt és a jelen bemutatása vezérelvet követve rendeztem meg a Györffy István születésének 130. évfordulójára „A nemzeti művelődés megújulása" címmel az emlékkiállítást. Jó szívvel ajánlom a tárlatot Minden Érdeklődő figyelmébe. Merítsenek belőle erőt nemzeti kultúránk megőrzéséhez és önbecsülésünk erősítéséhez! *„A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá."* – szól Györffy István üzenete a mai emberhez is.

Dr. Örsi Julianna
társadalomkutató

Szoboravatás és koszorúzás Jászalsószentgyörgyön

Ki ne ismerné a mondást, amely szerint *„Lengyel, magyar két jó barát együtt harcol, s issza borát"*. Ez a barátság ezer éve tart már. Hosszasan lehetne sorolni a közös királyokat, szenteket és a közös segítségnyújtás szívmelengető példáit. Ebbe a hagyományos barátságba illeszkedik Jászalsószentgyörgy és Tarnow Gmina több mint tízéves testvéri kapcsolata.

Lengyel testvértelepülésünk szép ajándékkal lepte meg az idén március 15-én községünket. Nemzeti ünnepünk alkalmával felavatásra került a tőlük kapott Bem-szobor. Az élethűen megmintázott szobor Wojeiech Ruszel alkotása, és szépen harmonizál a reformkorban épült egykori Községháza (ma Községi Könyvtár) épületével.

Bem apó, vagyis Jozef Zachariasz Bem (1794–1850) Tarnow városának szülöttje az 1848/49-es magyar szabadságharc dicső tábornokaként ismert. Petőfivel való rokonszenves kapcsolatáról az iskolában is tanultunk. Most már Jászalsószentgyörgy mindkettőjük egymás közelségében álló szobrával büszkélkedhet. Ezért mindinkább magunkénak vallhatjuk Petőfi sorait is:

„Két nemzet van egyesülve bennünk
S mily két nemzet!
A lengyel s magyar!"

Bem apó szobra az alsószentgyörgyi régi Községháza előtt Fotó: Komoly Tamás

A Helytörténeti Kör tagjai a 48-as honvédek sírjánál Fotó: Fajka József

Bem József szobrát Grzegorz Koziol Tarnow Gmina polgármestere avatta fel, felszentelte Pásztor Pascal plébános. Megkoszorúzta dr. Kállai Mária kormánymegbízott, a Polgármesteri Hivatal és számos intézmény, civil szervezet képviselője.

E nap krónikájához tartozik, hogy a Helytörténeti Kör a község temetőjében megkoszorúzta a még fellelhető három honvéd sírt is. Simon Károly a kör elnöke megemlékezett a szabadságharcban részt vett szentgyörgyi közvitézekről, valamint külön arról az öt honvédről, akik hősi halált haltak és 1849 júliusában itt temettek el, köztük a lengyel légió katonáját, Jozef Daniilt.

Lukácsi László helytörténeti kutató

Tropicália

Új állandó kiállítás nyílt a jászberényi Hamza Múzeumban

Április 5-én újranyílt a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria állandó kiállítótere. A felújítás elkerülhetetlen és szükséges volt, a filmrendező titokzatos dolgozószobájából, régi atmoszférájú orfeumából hófehér falú, nagyablakú, széles panorámájú lakásbelső lett. Ebben a nagyvárosi közegben az életmű körül is feloldódott a sterilitás. Remélhetően nem lesz többé Hamza-probléma, ami miatt kellemetlen értelmezésekbe kell bocsátkozni. A feliratozás és a filmmontázs szinte mindazt elmondja, amit a házaspár brazíliai éveiből a múzeum-látogatónak érdemes megjegyeznie. Hamza, a festő, vagy Hamza, a költő így már több eséllyel léphet át azon az állapoton, hogy csupán a homályos kulturális tudat része maradjon. Márpedig a közelmúltig ezt nem igazán tehette meg, hisz a kelet-közép-európai társadalom túl keveset változott ahhoz, hogy az 1970-es évek diskurzusának terhe alatt megértse, mi az üzenete Hamza túlszínezett képarchitektúráinak, többek között a Tropicália-sorozatnak.

A Hamza Múzeum mostani kiállítás-rendezése esztétikai eszközökkel folytatja az alkotópáros ártalmatlanításának gyakorlatát, amely tulajdonképpen már a Kádár-korszak végén elkezdődött, majd a rendszerváltás első éveiben folytatódott a képzőművészeti pólus hangsúlyozásával. Ennek volt a szimbolikus gesztusa az is, hogy a jászberényi intézményt önálló egységként létrehozták. Az életmű feldolgozása így mindig az adott tudományos terület módszere szerint zajlott, szegmensekben: a művészettörténet meghagyta a társadalomtörténetnek a számára irreleváns írásműveket, a társadalomtörténet pedig függetlenül kezelte Hamza közéleti szereplését a képzőművészetétől. Jelen esetben a házaspár közel teljes

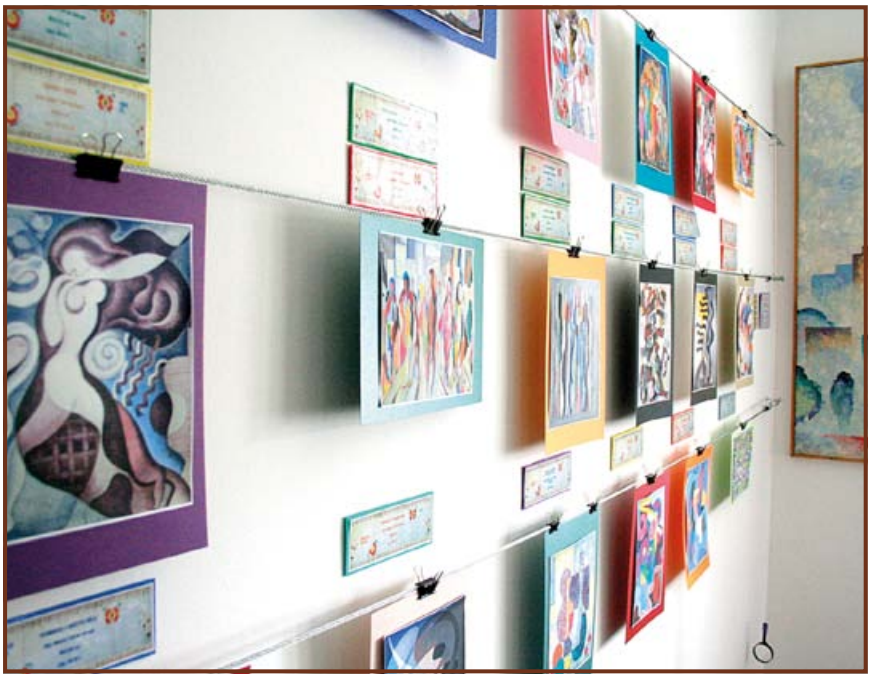

Hamza Dezső Ákos alkotásai a kiállításban *Fotó: G. K. E.*

Részlet a kiállításból *Fotó: G. K. E.*

Lehel Mária divatrajzai
Fotó: G. K. E.

természének összegzése hozzáférhető a kismúzeumban, szoros összefüggésben a pályamű párhuzamos történéseivel, annak a szakmai elitizmusnak a jegyében, amely feltételezi, hogy a távolabbról érkező biztosan nem tudja, kik voltak ők.

Hamza D. Ákos és felesége, Hamza Lehel Mária, úgy vélem, a Tropicália által közelebb került a közönséghez. A művek önmagukban ugyanis keveset beszélnek a hagyaték utóéletéről, amely atipikus módon nem a művész halálával kezdődött el, hanem épp abban a periódusban, amikor 1948-ban elhagyták az országot. A festő kevésbé, divattók világnézeti konokságához, amelynek egyetlen igazi ellensége az idő.

Hamza közel húszéves kihagyás után, 1950 körül kezdett újra festeni. A korszak kényszerű figurativitásához alkalmazkodva Chagallra, Picassóra emlékeztető rajzokat készített. Majd a kelet-európai avantgárd iránt egyre inkább feltámadó nyugat-európai érdeklődés azzal az illúzióval vakította, hogy kortárs szürrealistaként felléphet a szcénára. Tudomásul vette a „nyugati" galeristák preferenciáit, de nem adta fel saját belső autonómiáját. Mégis tett engedményt azzal, hogy piaci műveket hozott létre rendelésre.

A divattervek rekonstrukciói ***Fotó: G. K. E.***

rajzoló neje viszont minden erejével küzdött az ellen, hogy még életükben halott alkotóknak tekintsék őket. Kevés sikerrel.

A tárlat erről az ellentmondásról is szól, jóllehet szavakban nehezen felfejthető annak, aki nem veszi észre a lágy és a kemény képi világ, a vidéki nyugalom és a zajos betonváros, a függőágy és a sodronykötél közötti jelképes szembenállást. Megalapozott művészettörténeti tézis feszül itt neki Hamzáék kontinuitáshitének, ami azt jelenti, a nézőnek kellene eldöntenie, hogy ebben a vitában mihez áll közelebb: az interpretációhoz, amely az életmű radikalizmusát az emigrációval tekinti lezártnak, vagy az idősödő alkotó Hamza, aki ezekben az utolsó években, amikor személyes életének tévedéseit versekben revideálta, ugyanezt a szemmel látható ellágyulást festőként nem volt hajlandó beismerni. A lírai Hamza nem engedte, hogy a festő tudomásul vegye az utat, amely Klee puha geometriájától Tatlin konstruktivizmusának átvételéhez vezette.

A tárlathoz újdonságként egy múzeumpedagógiai terem is kapcsolódik, ahol a betérők próbára tehetik rajzkészségüket, az alkóvban pedig Demeterné Czakó Zsuzsa ruhakészítő kosztümjei szemléltetik Hamza Lehel Mária figyelemreméltó divattervezői tevékenységét.

Gurzó K. Enikő

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL

Olyan vagy, mint a csányi gyerek!

Most, amikor a televízióban hallom, hogy a gyerekek megverik a tanárt, szegény nagyanyám jut az eszembe. Ha nem fogadtam szót, vagy szemtelen, büszke, fellengzős voltam valakivel szemben, nagyanyám azt mondta:

„Olyan büszke vagy, mint a csányi gyerek. Szót kell fogadni mindenkinek, főleg édesanyádnak. Szeretni kell mindenkit, mert úgy jársz mint a csányi gyerek."

Ágószőlőben laktunk, a mai Jászágón. 6 km-re van Csány. *„Mama! Hogy járt a csányi gyerek?"* – kérdeztem. 1914-ben a nagy háború kitörésekor Csányra is megérkezett a Királyi mozgósítási parancs. Csánynak vasútja nincs, lovaskocsival indultak a hadkötelesek Hortra az állomásra. A lovak és a kocsik nemzetiszín krepp papírral voltak feldíszítve. Bíró, jegyző, iskolások a Himnusszal és a Szózattal búcsúztatták a hadba indulókat. Iszogattak, daloltak, a monarchiát, a háborút, és a császárt éltették, Szerbiát pedig szidták. Lassan indultak a fogatok. Egy nénike szaladt a kocsi után. *„Édes fiam! Édes fiam! Még el sem köszöntél!" „Mit köszöngessek!"* – mondta a fiú, és ellökte az anyját a kocsitól. *„Menjen, menjen! Egy früstök lesz Szerbia. Jövünk mink haza!"*

A gyalogsági közelharcot szuronyrohamnak hívták. Az első rohamban a szerbek leszúrták a fiút. Nem jött többé haza, így sem az anyjától, sem pedig mástól nem tudott már elköszönni.

Petrányi István

KÉPES RIPORT

A XXVI. Tavaszi Hadjárat jászberényi csatarekonstrukciójáról Szalay György fotóival

Molnár Levente, a Jász Bandérium kapitánya *Fotó: Szalay György*

Harcra készen *Fotó: Szalay György*

A gyalogosok felsorakoztak *Fotó: Szalay György*

A zászlóvivő huszár
Fotó: Szalay György

Védekező alakzatban
Fotó: Szalay György

Tűz!
Fotó: Szalay György

KÉPES RIPORT

A XXVI. Tavaszi Hadjárat jászberényi csatarekonstrukciójáról Szalay György fotóival

Küzdelem
Fotó: Szalay György

Kardcsata *Fotó: Szalay György*

Jászberény Főterén
Fotó: Szalay György

Harc lóháton *Fotó: Szalay György*

Az emlékezet koszorúi
Fotó: Szalay György

A nagykátai gyalogosok a „csatában” *Fotó: Szalay György*

Egy néprajzos naplójából – I. rész
Baranyai gyűjtés (1978–1982-ig)

Az 1970-es évek végén és az 1980-as években a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumi Szervezet néprajzosai nagyon sokszor végeztek közös gyűjtéseket az ország különböző vidékein (Baranyában, Kiskunmajsa és környékén, a Galga-mentén, a Tápió mentén, a Tiszazugban stb.) Én 1977. december 1-jén kerültem a Jász Múzeumba, és a kollégák engem is azonnal bevontak a gyűjtőmunkába, amit nagy megtiszteltetésnek tekintettem. Az első nagy közös gyűjtés, ahol én is részt vehettem a baranyai volt. *Szabó László* kollégám azt mondta nekem akkor, hogy *„egyetlen dolog számít csak, ki hogyan dolgozik."* Ezt a mondatát örökre megjegyeztem, de nem is kellett engem nagyon biztatni, mert nagy örömmel és lelkesedéssel végeztem a munkámat. Ekkor még az emberélet fordulóinak szokásait gyűjtöttem, különös tekintettel a párválasztás és a lakodalmi szokásokra.

A gyűjtőcsapat: Örsi Julianna, Tóth Judit, Kerényi Gábor, a helyi művelődési ház igazgatónője, Barna Gábor, Bellon Tibor, Bathó Edit, Sztrinkó István Mozsgón, 1978 márciusában ***Fotó: N. L.***

Bellon Tibor, Sztrinkó István, Bathó Edit és Magyar Márta Mozsgón, 1978 augusztusában ***Fotó: N. L.***

1978-tól több éven át jártunk Baranyába és végeztük a kiválasztott négy falu (Mozsgó, Csertő, Szulimán és Almáskeresztúr) összehasonlító néprajzi vizsgálatát. A gyűjtés elindítója és főszervezője *Kerényi Gábor* pécsi kollégánk volt, aki nagy elkötelezettséggel intézte a kutatás ügyes-bajos dolgait. Kutatócsoportunk tagja volt Bellon Tibor, Barna Gábor, Szabó László, Szabó István, Sztrinkó István, Novák László, Füvessy Anikó, Örsi Julianna, Magyari Márta, Korkes Zsuzsanna, Tóth Judit, és jó magam.

A gyűjtések során rengeteg ismerőst szereztünk, s az adatközlőinkkel szinte baráti kapcsolatot alakítottunk ki, sok éven keresztül még leveleztünk is egymással. Emlékszem, az egyik idős adatközlőm, *Sáfár Franci* bácsi még a szigetvári kórházból is írt nekem. S aztán a következő év májusában, amikor újból visszatértünk Szulimánba, hallottuk a szomorú hírt, hogy Franci bácsi meghalt, és délután lesz a temetése. *Örsi Julikával* Mozsgóról átgyalogoltunk Szulimánba, és részt vettünk a temetésén, megadva neki az illő tiszteletet. Amikor megérkeztünk, éppen a gyászmisét tartották a falu kis templomában. Franci bácsi lánya, Anna néni nagyon megörült nekünk, és a kedvünkért még a koporsó leszögelt fedelét is felnyittatta, hogy még utoljára láthassuk az édesapját. Azt is megengedte, hogy lefényképezzük Franci bácsit a koporsóban, sőt a temetés során is mindent fotózhattunk. A halott kikérése a domboldalon fekvő temető egyik lankáján volt. A legnagyobb meglepetésünkre Anna néni hagyományos módon, siratóénekkel búcsúzott el édesapjától. Szinte megdermedtem, amikor meghallottam Anna nénit, aki ráborult a koporsóra, és jajongva énekelt. *„Jaj, jaj, jaj, drága apim! Hát itt hagytál engemet, szegény árvát..."* stb.) Egy néprajzos 1979-ben már nem is remélhetett ilyen csodát, hogy ilyen régi siratót hallhat. Nagyon szerettem volna felvenni magnóra, de akkor még nem voltak diktafonok, s én nem mertem elővenni a válltáskámból a nagy magnót, nehogy a zörgésemmel megtörjem ezt a különleges pillanatot. Így veszett hát el az én nagy lehetőségem egy ritka siratóének felgyűjtésére.

A temetés alatt azonban még egy szokatlan dolog történt. Éppen engedték le a koporsót a virágokkal kidíszített sírgödörbe, én álltam a sír szélén és fotóztam az eseményt, amikor Anna néni ismét odaperdült a nyitott sírhoz

és újból siratózni kezdett: *„Jaj, jaj, jaj, drága apim! Látod még ezek a lányok is eljöttek hozzád, hogy elbúcsúzzanak tőled. Milyen sokat emlegetted őket!...”* stb. Alig akartam hinni a fülemnek, hogy minket is elbúcsúztatott az édesapjától. Magától értetődő módon, kellően elérzékenyültünk ezen a figyelmességen és szereteten, és csak nagy önuralommal tudtuk tovább fotózni az eseményeket. A temetést követően Anna néni szívélyesen invitált bennünket a halotti torra, de mivel a nap már lemenőben volt, igyekeznünk kellett haza. S mivel gyalog voltunk, hát bele tellett egy kis időbe, mikorra Mozsgóra értünk. Anna nénitől azonban nem szabadultunk olyan könnyen. Azt mondta nekünk, hogy feltétlenül vinnünk kell magunkkal a tor étkeiből, mert egyébként megszólná őt a falu. Így hát finom étkekkel és italokkal felpakolva érkeztünk meg társainkhoz a mozsgói kultúrházba.

ez volt az oka, hogy egyáltalán nem értette, miről mesél nekem a felesége.

Ugyancsak a baranyai gyűjtés során történt a következő eset is. Mozsgó egyik közismert és köztiszteletben álló embere volt *Lengyeltóti János* bácsi nyugdíjas tanító, aki a későbbiekben helytörténeti gyűjteményt is létesített a faluban. Sőt sok év multával a televízió is készített róla egy portré filmet. Természetesen mi is összebarátkoztunk János bácsival, s amikor csak tehettük meglátogattuk őt. Egy alkalommal, amikor Mozsgón gyűjtöttünk, meghívott bennünket a pincéjébe egy kis kvaterkázásra. Egy ilyen szíves invitálásnak a csapatunk természetesen nem tudott ellenállni, hát szépen felballagtunk a szőlőhegyre, és meglátogattuk János bácsit. Ahogy ott múlatjuk az időt, *Kriston Vizi Jóska* úgy gondolta, hogy kihasználja az időt, és ki tudja miért, de a szappanfőzésről kezdte faggatni János bácsit, aki közismerten „szűkszavú” lé-

Bathó Edit Pfaff Kati néninél gyűjt 1979. augusztus ***Fotó: N. L.***

Egy másik alkalommal szintén Szulimánban gyűjtöttem (csodálatos kis falu volt) egy idős házaspárnál. Az adatközlőim a hosszú tornác előtt ültek egy kis széken és krumplit csirkásztak. Én is leültem melléjük és kérdezgettem őket a fiatal korukról, és arról, hogyan ismerkedtek meg egymással. A néni elmondta, hogy a férjét az ángya *„szörözte”* neki, de meg is *„átkozza őt ezé még haló poraiba is.”* Ugyanis nem akart hozzámenni a férjéhez, de erőszakkal *„összeverték”* őket. A néni ízes ö-zős nyelvjárással beszélt és igencsak cifrázta a mondanivalóját. Én meg csak hallgattam nagyokat, s azon csodálkoztam, hogy lehet az, hogy ennyire szidja előttem a férjét, az meg nem szól semmit, csak mosolyogva bólogat, és csírázza tovább a krumplit. Később aztán világossá vált előttem a dolog. A bácsi rendkívül nagyot hallott, vén, nekifogott a történetnek. Jóska bőszen jegyzetelni kezdett, de időközben – nyilván a nagy meleg és a fáradság hatására – rábukott az asztalra és pihentetni kezdte a szemét. Ahogyan ráborult a bal karjára, a jobb kezében lévő toll hosszú csíkot hagyva maga után megpihent a gyűjtőfüzet szélén. Mi közben tovább beszélgettünk, mindenféle történeteket meséltünk, s ha jól emlékszem még énekeltünk is. Ugyanis a csapatunk tagjait igen jó torokkal és hanggal áldotta meg az ég, s nem igen volt olyan alkalom, hogy – *Bellon Tibor* kollégánk szavaival élve – ne „dallottunk” volna. De, mit ad a Teremtő! Kriston Vizi Jóska egyszer csak feltámadt szendergéséből, és mintha mi sem történt volna, tovább faggatózott: *„Hát, hogy is volt az a szappanfőzés János bátyám?”* Belőlünk persze kitört a nevetés, és szegény Jóska, még sokszor hallhatta tőlünk a pincebeli gyűjtésének hiteles történetét.

Általában a nyári hónapokban jártunk gyűjteni Baranyába. A csapat legtöbb tagja vonattal utazott Szigetvárig, s onnan Kerényi Gábor szállított el bennünket Mozsgóra mikrobusszal. Volt azonban olyan is, hogy *Novák Laci* motorkerékpárral érkezett Mozsgóra, felgyűjtve útközben minden temetőt. Ugyanis ezidőtájt írta temető opuszainak valamelyikét. A szállásunk is Mozsgón volt, a legtöbbször a Kultúrház nagytermét rendezték be számunkra. Az egyik évben azonban úgy esett, hogy januárban mentünk gyűjteni, amely hónap ugye nem igazán kedvező a néprajzi gyűjtésre. Ez alkalommal egy régi cselédházban szállásoltak el bennünket, amely mindössze két helyiségből állt. A nagyobb szobában két sorban álltak a vaságyak, a kisebbikbe pedig csak két ágy fért el, amelyet azonnal ki is utaltunk *Szabó Laci* és *Sztrinkó Pista* részére, mondván, hogy ők egy kicsit hangosabban és dallamosabban horkolnak a többieknél. Mindössze egyetlen olajkályha fűtötte be a helyiséget, már amennyire tudta! Fürdőszoba nem lévén, az olaj-

Kati néni a Cepedlit tanítja
Fotó: N. L.

kályha tetején egy mosófazékban melegítettük a vizet a mosakodáshoz. Amikor a fazekat rátettük a kályhára, mindig löktünk a kályhacsövön egy keveset, ami egyszer csak megunta a dolgot, és az egyik éjszaka közepén szépen eltávolodott a faltól. Arra ébredtem fel, hogy nagyon nehezen veszem a levegőt. Azonnal szóltam *Tóth Jutkának,* aki szintén felébredt a szokatlan körülményre. Akkor láttuk, hogy a kályhacső kiesett a falból, és a szénmonoxid elborította a szobát.

(folytatás a 16. oldalon)

(folytatás a 15. oldalról)

Nagyon megijedtünk, s azonnal keltettük a többieket is. Azt hiszem óriási szerencsénk volt, hogy felébredtünk, mert különben örök álomba szenderültünk volna mindnyájan. Természetesen azonnal szellőztettünk, de bizony nem sokat ért. Minden ruhaneműnket átjárta a füst, és amikor hazafelé utaztunk, mind a vonaton, mind pedig a buszon igen furcsán méregettek bennünket az utasok.

Az 1980-as évek elején közismert volt *Monspart Sarolta* hosszútávfutó szomorú esete, aki egy kullancscsípés következtében agyvelőgyulladást kapott, és sokáig élet-halál között lebegett. Éppen ezidőtájt voltunk mi is ismét Mozsgón. Az egyik vasárnap elhatároztuk, hogy megnézzük a turbéki templomot. Ehhez azonban át kellett mennünk a hegyen. Az út igen hosszú volt míg Turbékra értünk. Útközben azonban néha meg kellett állnunk egy-egy kis időre a bokrok árnyai alatt, hiszen a természet követelésének nem lehetett parancsolni. Másnap reggel nem kis rémülettel vettem észre, hogy a combomba akaszkodott egy kullancs. Mondanom sem kell, hogy iszonyúan megijedtem, s azonnal az orvosi rendelőbe siettem, ahol közölték velem, hogy a doktor úr csak két nap múlva jön ki Szigetvárról, addig nem tudnak segíteni. A félelem csak most hatalmasodott el rajtam igazán. Monspart Sarolta esetéig azt sem tudtam, hogy létezik kullancs, pedig sok időt töltöttem a tanyán lakó nagyszüleimnél, és sokat kirándultunk is. Mostanra azonban már rengeteg szörnyű hírt hallottam a kullancs okozta halálos veszedelemről. Szóval, már mindenféle szörnyű dologra gondoltam, amikor Novák Laci a segítségemre sietett. Közölte velem, hogy motorbenzin segítségével ki tudja szedni belőlem a kullancsot. Így amikor a kollégáim hazaérkeztek a gyűjtésből a következő látvány tárult a szemük elé a Kultúrház udvarán. Én egy széken ültem fürdőruhában a motor mellett, Laci pedig mellettem térdepelt és egy benzines vattával éppen a kullancsot csalogatta ki a lábamból. Mit mondjak? Valóban furcsa látványt nyújthattunk, de én mit sem törődtem társaim kétértelmű megjegyzéseivel, annak örültem, hogy végre megszabadultam attól a fránya kullancstól.

Sosem felejtem el a baranyai gyűjtést! Csodálatos emberekkel ismerkedtünk meg, remek volt a kollégákkal dolgozni, és a gyűjtésünk is nagyon sikeres volt. Számomra sokáig ez volt az etalon, de a későbbiekben szerencsére még többször volt részem ilyen nagyszerű közös munkában.

Bathó Edit néprajzkutató

Tárgymustra a Jász Múzeum raktáraiban

A Jász Múzeum több ezer darabot számláló gyűjteményéből ezúttal négy szép, és értékes kerámiát mutatok be, két egyforma dísztányért, egy tálat és egy korsót. A tányérok közül az egyik az állandó kiállításunk ékes darabja.

Múzeumunk több száz darabos kerámiagyűjteményt őriz, noha a Jászságban – jó minőségű agyag híján – nem alakult ki jelentős fazekas központ, illetve önálló stílus. A források 1827-ből Jászberényben említik az első fazekasmestert. A 20. század közepéig azonban Jászapátin, Jászladányon, Jászkiséren, Jászárokszálláson is működtek fazekasok, akik közül sokan Mezőtúrról jöttek a Jászságba. A mezőtúri születésű Bútor Gábor és Bíró István 1928-ban költözött Jászapátira. Tőlük sajátították el a szakma fortélyait a jászberényi Farkas József, a jászapáti Cs. Kis Lajos, Kelemen Jenő, Mihályi József és Husonyica Márton. Termékeik között megtaláljuk a használati edényeket: korsókat, kantákat, tálakat, tányérokat, tejesköcsögöket, fazekakat, fekete csiszolt edényeket, kuglófsütőket, csíkszedőket – és díszedényeket is. Kedvelt díszítményeik voltak a különböző virágok: tulipánok, margaréták, gyöngyvirágok, stilizált virágok, levelek. A jászsági munkákon kívül számos felvidékről származó ún. gömöri vászonfazék, mezőtúri, tiszafüredi, túrkevei fazekas termék sorakozik raktárunk polcain. E négy tárgy, – melyből a két egyforma datált – az ún. *habán* kerámiák közé sorolható. E ritka, míves darabok készítőik és készítési technikájuk miatt is különlegesek.

Kik is voltak a habánok, honnan jöttek, milyen gyökerekből ered művészetük? A *habánok* hitük, radikalizmusuk miatt Svájcból, illetve Németalföldről emigrálni kényszerült anabaptisták. Az anabaptizmus a reformáció „harmadik" ága volt, melynek fő hittétele a felnőttkori keresztelkedés, amely megkülönböztette a lutheri és kálvini fő protestáns irányzatoktól. Antifeudális, radikális társadalmi reformokat követeltek. Anabaptistáknak csak a kívülállók hívták őket, ami a test teljes alámerítésével járó felnőttkori keresztelkedési rítusra utal, de a 16. század végétől újkeresztényeknek nevezték őket. Az üldözés elől Európa szélei felé húzódtak. Így telepedtek le Németalföldön, Csehországban, és Magyarországon. Csehország keleti régiójában (Morvaországban) 1529-ben költöztek dél Tirol területéről Jakob Hutter vezetésével az anabaptisták, majd Pozsony, Nyitra, Trencsén megyék főúri birtokaira. Első közösségük 1546-ban Ószombaton jött létre. A magyar arisztokraták közül Bethlen Gábor 1621-23-ban Alvincen (Erdély), I. Rákóczi

Habán tányér 1759-ből a Jász Múzeum gyűjteményében ***Fotó: Bugyi Gábor***

György 1645-ben Sárospatakon fogadja be a habánokat. Életformájukból adódóan magas színvonalú kézműipar jellemezte őket, így megrendelőik elsősorban az arisztokraták voltak.

Közös háztartásokban, kollektívákban éltek, melyeket „Haushaben"-nek „anabaptista udvar"-nak neveztek. Valószínű innen származik a *habán* elnevezés. Az „udvarokat" közös árutermelés, gazdasági együttműködés jellemezte. Közösen kezelték a pénzt, gondoskodtak személyes szükségleteikről, a vallási előírásokat szigorúan betartották. Nagy hangsúlyt fektettek a gyermekek oktatására, így kiváló orvosaik, patikusaik, kézműveseik voltak. E szigorú szabályozás az élet minden területére kiterjedt, ami maga után vonta a minőségi termékek előállítását. Életformájuk, magas szintű gazdálkodásuk, kitűnő áruik, az adók busás megfizetése megbecsült tagjaivá tette őket a feudális társadalomnak, ezért a földesurak védték őket a céhek és a katolikus egyház támadásaitól. Ennek ellenére a Magyarországon élő habánokat a 17. század végétől a 18. század utolsó harmadáig rekatolizálták. Jelentős részük Ukrajnába, az USA-ba végül Kanadába vándorolt. Itt élnek azóta is zárt közösségeikben, a középkori német-osztrák nyelvüket, viseletüket megtartva.

Kézműipari termékeik közül elsősorban a kerámiák ismertek, de maradtak fenn a habán kályhások, késesek, könyvkötők míves tárgyaiból is. Finom művű, kétszeri égetéssel készített, fehér fajansztárgyaik a 15. századi itáliai reneszánsz nagy technikai újításának, a *fehéredényességnek (fajanszkészítés)* jegyeit hordozza, de nincs bizonyíték a technikát illető kapcsolatra. A magyar népi kerámiát formai, díszítménybeli és technikai újításokkal gazdagították.

A *fajansz* a fazekas technika továbbfejlesztése. Anyaga, illetve a fajanszmáz alapanyaga ugyanaz, mint amit a fazekasok használnak, csak a mázhoz ónoxidot adnak, melynek következtében átlátszatlanná válik, befedi a kerámiát. Ezeknél a tárgyaknál nem lehet közvetlenül az edényen alkalmazni a díszítést, ezért a mázra viszik fel a mintákat, melynek színei: nápolyi sárga, kobaltkék, mangánlila, türkiszzöld. Az ónoxid hozzáadásával az új máz sokkal magasabb hőfokon ömlik meg, mint a fazekasmáz, ezért a fajansztárgyakat kb. 940-960 fokon égetik ki, így az égetőkemencéket is át kellett alakítani. Bár nagyrészt díszkerámiákat és főúri megrendelésre díszes edényeket készítettek, de gyártottak használati ólommázas, és mázatlan kerámiákat is, pl. kályhacsempét. Legkedveltebb edényformájuk a tál, tányér, korsó. Ezek mellett meg kell említeni a négy-, hat, és nyolcszögletes oldalú palackokat, kis boros- és pálinkáshordókat, kézmosókat, víztartókat, patikaedényeket, bokályokat. A habán kerámiákat leginkább a stilizált virágok, babérkoszorúk, monogramos, évszámos díszítmények jellemzik. A 15. század közepétől pedig, megjelennek a figurális ábrázolások: szarvas, egzotikus madarak, házak, tájak. Gyűjteményünkben két klasszikusnak nevezhető habán tányér, egy tál és egy korsó található.

Tányérok leírása: ónmázas fajansz. Enyhén emelkedő peremű, mély öböllel. Peremén széles kobaltkék csigavonalas és legyezőszerű mintasor fut körben. Öblében egy türkiszzöld levélkoszorúban 1759-es évszám van. A tányér külseje drótozott. Leltári számok: 54.209.1. és 54.211.1.

Tál leírása: ónmázas fajansz. Széles, meredeken emelkedő peremű. Peremén egymásba kapcsolódó, pontokból kialakított plasztikus, türkiszzöld és mangánlila háromszögeket formázó mintasor fut körben. Öblében egy nagy sárgaszínű, középen törkiszzöld és mangánlila virágfej van, melyből négy reneszánsz virágtő nő ki. Leltári szám: 54.208.1.

Korsó leírása: ónmázas fajansz. Bokály alakú korsótest, mely lent egyszerű talpban végződik, fent a szájánál zárt, egy kiemelkedő ivónyílással ellátva. A talp peremén sárga és kék, a száj külső peremén két mangánlila és egy kék csík fut körben. A szájat lezáró rész díszítményei három körbefutó széles sárga, zöld színű sáv. Hasán fehér alapon egy bőségszaruból kinövő reneszánsz virágtő sárga, kobaltkék, szirmokkal, türkiszzöld levelekkel, mangánlila kontúrokkal. Talpán PR. monogram van, füle letörött. Leltári szám: 53.1.9.

Habán tál a Jász Múzeum néprajzi gyűjteményében ***Fotó: Bugyi Gábor***

Habán korsó
a Jász Múzeum gyűjteményében
Fotó: Bugyi Gábor

Kókai Magdolna
néprajzos muzeológus

A 85 éves Szabó Gyula tanár úr köszöntése Jászágón

Mozsár Lászlóné Jászágó polgármestere, valamint egykori munkatársak, az önkormányzat képviselői, sportbarátok, dalos társak március 7-én köszöntötték meg Szabó Gyula tanár urat, a település nyugalmazott polgármesterét 85. születésnapja alkalmából.

Szabó Gyula, 1929. március 9-én született Jászárokszálláson, egy római katolikus család második gyermekeként. Hárman voltak fiúk testvérek. Elemi iskoláit, négy elemi osztályt Jászárokszálláson végezte. Jól tanult, így polgári iskolába íratták, amely akkor középfokú képzés volt, de nem volt egyenlő a gimnáziumi végzettséggel. Szerette a számtant, fizikát, testnevelést, éneket.

A szülői nevelésben az édesapjáé volt a meghatározó, akinek nagyon fontos volt a hazafias, a hazaszeretetre való nevelés. Katonás nevelésben részesítette, de nagy-nagy szeretettel vette körül. A polgári iskola befejezése után szinte természetes volt, hogy hadapród-iskolába jelentkezett, azonban nem vették fel, mert a polgári iskolai végzettség ehhez kevés volt. Magánúton leérettségizett, és újra jelentkezett, s sikeresen felvételizett a választott katonai képzésre. Tanulmányait Marosvásárhelyen folytatta.

1944-ben frontsáv lett Marosvásárhely, az iskolát elhelyezték Dél-Erdélybe, majd kiegészítették velük az ottani hadsereget. Amikor a kisegítő sereg megérkezett, az iskolát az ország nyugati részébe, Vasvárra költöztették. 1945. januárjában iskolaparancsnokát Altardy ezredest kísérte Budapestre, ahol sajnos fogságba esett. Ifjú kora miatt azt hitték, hogy önkéntes, s nehezen tisztázódtak a körülményei, míg végre május 9-én elengedték az oroszok fogságából. Folytatni szerette volna katonai tanulmányait, azonban ezt a képzést megszüntették.

Különbözeti vizsgát tett két év anyagából és felvételt nyert Egerben a Római Katolikus Tanítóképző harmadik évfolyamára. Tanulmányainak ilyen irányú folytatását a kényszer szülte. Azért jelentkezett ebbe az iskolába, mert korábban a bátyja is ide járt. Nagyon vegyes társaság járt ekkor ebbe az iskolába, volt ki orosz fogságból, volt, aki amerikai fogságból került ide. Korban is nagyon vegyesek voltak a tanulók, szinte a gyermekkortól a 28-30 évesekig tanultak együtt. Nem nagyon alakult ki közösség, barátság.

Mint korábban említettem szerette az éneket, a zenét, s szabadidejét ezzel töltötte, az egri Korona étteremben saját zenekarával zenélt, az iskola hozzájárulásával. Tanulmányait befejezve a Jászárokszálláshoz tartozó Négyszállásra került tanítani, majd Jászágó önállóvá válása után az iskola Jászágóhoz került. A házassághoz vezető párkapcsolata 1950-ben igen emlékezetes módon kezdődött. A tanév kezdete előtt az iskolába igyekezett átvenni a dolgokat az elődjétől. Félúton összetalálkozott egy piros pettyes kartonruhás lánnyal, aki megkérdezte, hogy merre van a négyszállási iskola. Miért érdekli kérdezett vissza, mire azt a választ kapta, hogy én vagyok az új tanítónő. Bemutatkozott, hogy ő pedig

Szabó Gyula tanár úr a lányával
Fotó: Dr. Gannoruwa Kinga

az új tanító. 1952. június 26-án kötöttek házasságot, azóta is együtt élik életüket. Isten éltesse Önöket még sokáig! 1956-ban lányuk született, Enikő.

A négyszállási iskolában megszűnt a felsőtagozatos oktatás, így átkerült a Gyarokparti iskolába. Megszűntek a tanyai iskolák, s bekerült tanítani a falusi iskolába. Később beköltöztek Jászágóra a családi házukba. Majd a jászágói felsőtagozatos oktatás is megszűnt, ő ugyan maradt az alsó tagozatban, de az irányítás Jászárokszállásra került. Sajnos úgy hozta a sorsa, hogy valami mindig megszűnt körülötte az élete, a munkája során, ő azonban töretlen maradt. Mindig elérhető célokat tűzött maga és diákjai elé, szerette a gyerekeket. Sokszor ütközött a tanfelügyelőkkel, mert gyakran túlzott elvárásaik voltak. Ennek kapcsán szeretnék egy kis emléket felidézni. Fiatal kis kolléganője nagyon izgult, mert tanfelügyelő érkezett. A következő szavakkal nyugtatta: „*nem baj, ne izguljon, a tanfelügyelő elmondja az elvárásait, kifogásait, maga meg itt marad és megtanítja a gyerekeket írni, olvasni, mert azt magának kell.*"

Voltak választott tisztségei, MHSZ titkár, tanácstag, sportegyesület elnöke, s legutóbb önkormányzati tag, polgármester. Az iskolai oktatáson kívül mindig végzett valami mást is. Az MHSZ-en belül nem csak a lövészeket irányította, de tanított közlekedés ismeretet elméletben és gyakorlatban is. Sokáig vezette a művelődési házat, szervezte a község kulturális életét. Oktatott zenét a gyermekeknek. Igen sokoldalúan képezte diákjait.

Nyugdíjas pedagógusként a falu polgármestere volt három cikluson keresztül. Sokat dolgozott a település fejlődéséért. Lehet, hogy fiatalon hivatásul a katonaságot szerette volna választani, ami ugyan nem teljesült, de a katonaság szelleme cselekedeteiben mindig érvényesült. Nem ismert lehetetlent, szinte fáradhatatlan volt. Ma már visszavonultabban él. A népdalköröseket sokat elkísérte a fellépésekre, s őszinte kritikát is mondott nekik.

További méltatás helyett csak megköszönném, amit kaptunk a polgármester úrtól. S köszönöm, amit kapott a falunk: amit kaptak a nálam idősebbek, kaptak kortársaim, s kaptak az utánam jövők.

Az élete során végzett munkájáért, a sok évi tanításért, a település irányításáért Jászágó Község Önkormányzata 41/2006. (VII:25) sz. határozatában JÁSZÁGÓ DÍSZPOLGÁRA címet adományozta Szabó Gyula polgármester úrnak.

Tisztelt Polgármester Úr!
Ha én írhatnám sorsa könyvét, szíve, lelke vágyát,
élete örömét, oly széppé írnám, mint egy tündéri álom,
a legboldogabb Ön lenne ezen a világon!
Az elmúlt percek fénye, majd emlék lesz csupán.
Elmereng a régi lángok parazsán.
Mosoly ül a száján, vagy könnyes a szeme?
Az emlék az Öné, ilyen volt az élete.
Boldog születésnapot kívánunk!
Gratulálunk, és jó egészséget kívánunk!

Mozsár Lászlóné polgármester

30 éves a Dósai Honismereti Szakkör

A Zsidei Andrásné Bugyi Anikó községi könyvtáros vezetésével működő jászdózsai „Dósai" Honismereti Szakkör harmincadik születésnapját ünnepelte március 14-én. A Szakkör tagjain túl barátok, ismerősök, valamint a lengyelországi Tarnowból érkezett delegáció tagjai zsúfolásig megtöltötték a jászdózsai Közösségi Házat.

Mákszem Albert óvodás kedves verses köszöntője után dr. Szerencsés István, Jászdózsa polgármestere és Pócs János országgyűlési képviselő szólt a megjelentekhez. Dr. Szerencsés István méltatta a Szakkör értékőrző munkáját és ígéretet tett törekvéseik anyagi támogatására.

Pócs János ünnepi beszédében a múlt ismeretének fontosságára hívta fel a figyelmet, hiszen csak az tudja hová jutott, aki tisztában van azzal, hogy honnan indult. Végezetül azt kívánta, hogy legyen olyan egység családjainkban, munkahelyeinken és az egész Jászságban, mint amilyet ezen az ünnepen Jászdózsán megélhetünk.

Néhai Gulyás János alapító gazdag szellemi hagyatékot hagyott hátra. Vezetésével létrehozták a tájházat, a település értékes helytörténeti gyűjteménnyel büszkélkedhet. Nem kis feladat azonban ezeknek az értékeknek az ápolása, fenntartása és a további kutatómunka. Ennek a kötelezettségnek tesz eleget nagy elhivatottsággal a Honismereti Szakkör. Az utóbbi években a hajdani tanyavilág mindennapjait térképezték fel. Az itt élő emberek életében fontos szerepe volt a színjátszásnak, ez jelentette számukra a kulturális életet. Gyűjtéseik eredményeként egy pajzán elemekkel átszőtt színdarabot adtak elő „Téli esték a tanyán" címmel.

Az ünnepeltet műsorral köszöntötték a helyi óvodások, a jászszentlászlói Hangász Citeraegyüttes, a jásztelki Akácvirág Népdalkör, valamint a Gyöngyösoroszi Férfikórus.

Kozma Istvánné szavalata a szűkebb közösség szeretetét tolmácsolta a hallgatóság felé. A baráti- és testvérszervezetek ajándékokkal és elismerő szavakkal emlékeztek meg a jeles évfordulóról.

Az ünnepségen tiszteletét tette Szekeres Imre országgyűlési képviselő is. Köszöntőjében a megkezdett munka folytatására, a fiatalok bevonására biztatta a Szakkör tagjait.

A Dósai Szakkör tagjai a régi téli esték hangulatát elevenítették fel *Fotó: K. N. K.*

Részlet a Szakkör műsorából *Fotó: K. N. K.*

Mákszem Albert két cipóval
Fotó: K. N. K.

Születésnapi torta égetett cukorból
Fotó: K. N. K.

Születésnap nem múlhat el ünnepi torta nélkül. Az egész asztalt betöltő hatalmas tortából minden jelenlévő tányérjára került egy szelet.

Zsidei Andrásné, Anikó tizenkettő évvel ezelőtt ideiglenesen egy évre vállalta el a „Dósai" Honismereti Szakkör vezetését. Az elért eredmények tükrében kívánjuk, hogy ez az ideiglenes állapot tartson több évtizeden keresztül.

Körei Nagy Katalin újságíró

Elismerések a Jászság helytörténeti kutatóinak

Jászberényben hagyomány szerint minden évben a Város Napján, április 3-án kerül sor a szakterületükön kiemelkedő munkát végző személyek kitüntetésére. Legnagyobb örömünkre ebben az évben lapunk két állandó szerzőjét is ez a megtiszteltetés érte. Sugárné Koncsek Aranka helytörténeti kutató több évtizedes kutatómunkájáért Pro Urbe Jászberény Díjat, Kissné Szabó Erika helytörténeti kutató pedig Sipos Orbán Kulturális Díjat vehetett át dr. Szabó Tamás polgármester úrtól.

Szívből gratulálunk a kitüntetetteknek, jó egészséget és további eredményes munkát kívánunk nekik. Továbbiakban bemutatjuk a két díjazott munkásságát.

Dr. Szabó Tamás polgármester átadja a díjat Sugárné Koncsek Aranka helytörténeti kutatónak ***Fotó: Szalay György***

SUGÁRNÉ KONCSEK ARANKA

1918. szeptember 27-én Kézdivásárhelyen született jász apától és székely anyától, örökölve tőlük kitartó munkabírását, a szülőföld iránti büszkeséget és szeretet. Két éves volt, amikor családja visszaköltözött Jászberénybe, s ettől kezdve, e város lett az igazi otthona. A református neveltetés és iskola jó útmutatással szolgált a pályakezdő fiatal lánynak, a sors azonban máshogy rendelkezett. 1933-ban női kalapos tanuló lett, majd Debrecenben e szakmából mestervizsgát tett.

A II. világháború idején a jászberényi Erzsébet Kórházban dolgozott, mint Vöröskeresztes ápolónő. 1945-ben Szolnokon okleveles szülésznői képesítést kapott, ekkor került kapcsolatba a szakszervezeti mozgalommal, amelynek hamarosan egyik irányítója lett. 1957-ben bekerült a SZOT országos vezetésébe, a Magyar Nők Országos Tanácsába. 1970-től az Orvos Egészségügyi Szakszervezet országos titkára, majd három cikluson át alelnöke volt. 1983-ban nyugdíjba vonult, s ezzel lezárult életének egyik fontos szakasza.

Nyugdíjasként végre hozzá kezdhetett egykori dédelgetett álmához, a családkutatáshoz. Az Országos Széchenyi Könyvtárban és az Országos Levéltárban végzett kutatásai arra ösztönözték, hogy különböző helytörténeti kutatásokat is végezzen. Így kezdődött hát az a végtelen alapos, precíz, és minden részletre kiterjedő kutatómunka, amelyet Aranka néni mind a mai napig fáradhatatlanul folytat. Összegyűjtött hatalmas ismeretanyagát kezdettől fogva a Jászság javára kamatoztatta. Kutatásai számtalan alkalommal nyújtottak segítséget különböző helytörténeti témák feldolgozásához. Az 1990-es évek elején került kapcsolatba a Jász Múzeummal, s e szoros együttműködés azóta is tart. Cikkei, tanulmányai rendszeresen megjelentek a Berényi Kármentő, a Redemptio és Jászsági Évkönyv hasábjain. 1995-ben, a Jászkun Redemptio 250 éves évfordulója alkalmából jelent meg két hiánypótló kötete: *Jászberény város gyógyszertárainak története 1790–1950-ig és a Jász történelmi arcképcsarnok,* amely könyv 2003-ban második, bővített kiadásban is napvilágot látott. 2000 májusában az Erzsébet Kórház új sebészeti szárnyának átadására jelent meg a *Szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben* című kiváló munkája. 2006-ban ugyancsak a Jász Múzeumért Alapítvány Jászsági Füzetek sorozatában jelent meg a *Jászberény temetői* című könyve.

Aranka néni kezdettől fogva aktív tagja és közreműködője a Jászok Egyesületének és a jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesületnek. A jászok történelmi múltjának kitartó és lelkiismeretes kutatása, 95. évét meghazudtoló, fáradhatatlan munkabírása példaértékű mindnyájunk számára.

Kiss Erika átveszi a Sipos Orbán-díjat Jászberény Város Polgármesterétől ***Fotó: Szalay György***

KISSNÉ SZABÓ ERIKA (Kiss Erika)

Debrecenben született, gyermekkora, általános és középiskolái e neves cívis városhoz kötődnek, de 1972-ben férjével együtt Jászberénybe költöztek, s ettől kezdve életében meghatározó szerepet játszik a Jászság fővárosa.

A Lehel Hűtőgépgyárban számítástechnikai területen kezdett dolgozni, majd hamarosan a gyár nagyhírű szaklapjának, a Hűtőgép újságnak szerkesztőségéhez került, Horti János főszerkesztő munkatársaként.

1979-től dolgozik újságíróként. 1980-ban elvégezte a MUOSZ újságírói kurzusát, 1983-ban pedig a jászberényi Tanítóképző Főiskola tanító-népművelés szakát. 1990–1992-ig Jászberény Város újra indított Jászkürt újságjának felelős szerkesztője lett, s 1999-től mind a mai napig, mint külsős munkatárs, tördelő szerkesztőjeként dolgozik.

Néhány évig munkatársa volt az Új Néplap Szerkesztőségének, majd a Jásztel sajtóreferensi teendőit végezte, míg 1997-től 2007-ben történt nyugdíjba vonulásáig a Jász Múzeum közművelődési munkatársaként tevékenykedett. 1998–2006-ig felelős szerkesztője volt a Redemptio című honismereti lapnak, a Berényi Kármentő című városvédő lapnak, s szerkesztője a Jász Múzeumért Alapítvány kiadványsorozatainak: Jászsági Füzetek, Jászsági Könyvtár, Jászság Népművészete, kiállítás vezetők. Mintegy 13 helytörténeti, néprajzi kötet szerkesztése illetve társszerkesztése fűződik nevéhez. Mind e mellett folyamatosan végezte a múzeum tudományos és közművelődési munkájának helyi, megyei és országos médiákban való népszerűsítését.

Főállású munkái mellett külsős munkatársként folyamatosan dolgozott megyei (Szolnok Megyei Néplap, Új Néplap, Jászkun Krónika, Jászkunság, Maholnap, Torkolat), régiós (Úton), országos (Magyar Hírlap, Népszabadság) lapoknak, folyóiratoknak.

Kissné Szabó Erika mindig is érdeklődött Jászberény és a Jászság helytörténete, népélete iránt. Ez az érdeklődés a Jász Múzeumban töltött évei alatt még nagyobb hangsúlyt kapott, s egymás után láthatták napvilágot ilyen témájú írásai, először lapokban, folyóiratokban, a Jászsági Évkönyvben, a Tisicumban, az Élő Jászkunságban, majd pedig önálló könyvek formájában.

Első önálló kötete 2003-ban jelent meg A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada címmel, s ettől kezdve egymás után születtek meg a helytörténeti és az ipartörténeti kutatásban nélkülözhetetlen könyvei: Jászberényi múltidéző (2006), A Fecske malom története 1882–2009 (2009), A jászberényi Déryné Kórus ötven éves (2010), A Szekuritás 50 éve (2012).

Helytörténeti jellegű írásait rendszeresen olvashatjuk a Jászkürt újság hasábjain, de gyakori szereplője a Jász Trio TV népszerű értékmentő műsorainak is.

Kissné Szabó Erika jó tollú újságíró, aki helytörténeti jellegű írásaival évtizedek óta rendkívül sokat tesz múltbéli értékeink megismeréséért és a nagyközönséggel való megismertetéséért. Írásai úttörő jellegű munkák, s nélkülözhetetlen forrásai Jászberény és a Jászság múltja megismerésének.

Utasi Hajnalka: Húsvét

Nagyhetem lángja
húsvét gyertyájában
keresztként feszül,
lobog.
Ezer fájdalmában
a remény szikraként
dobog.
A Világosság Gyermeke
elém vezeti az odafönt valókat,
Édesanyám angyal szárnyai
arcomra szívet rajzolnak.
Örökkön bennem,
ima vérköreimben.
Nem választhat el a halál !
Világosság Gyermeke
születésed, halálod is áldás !
Hitem Benned
valódi feltámadás!

Kérjük az 1%-ot

Kérjük, adóbevallása elkészítésekor adójának 1%-át ajánlja a Jász Múzeumért Alapítvány javára.

A befolyt összeget Redemptio című lapunk megjelentetésére fordítjuk.

Adószámunk: 18824168-2-16

Arany minősítés a családkutatásért

Napjainkban reneszánszát éli a családkutatás. Nagyon sokan kíváncsiak a gyökereikre, honnan származik családjuk, honnan jöttek őseik, és hogyan élték életüket az évszázadok folyamán. A jászsági származású, de jelenleg Szolnokon élő Fózer Vendel évek óta foglalkozik családja múltjának megismerésével. A több éves kitartó kutatómunka eredményeit egy igen tetemes terjedelmű könyvben örökítette meg az utókornak, amelyért 2013-ban Szolnokon, az Aba-Novák Kulturális Központ és Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára által meghirdetett Családtörténeti pályázaton arany minősítésben részesült. Gratulálunk a szép elismeréshez, és további eredményes kutatást kívánunk!

Díszoklevél

Fózer Vendel

részére

Családtörténeti pályázaton

Jászok Világtalálkozója

2014. július 11–12–13-án Jászapáti ad otthont a **XX. Jász Világtalálkozónak,** amelyen most is átadják a Jászságért Díjat és beiktatásra kerül a jászok új kapitánya is. A találkozó rendezői, Jászapáti Város Önkormányzata és a Jászok Egyesülete számos érdekes programmal várja az elszármazottakat és minden kedves vendéget a jász összetartozás legnagyobb seregszemlélére.

A magyar szabadság napja
Az 1848–49-es forradalomra emlékeztek Törökországban

A magyar misszió tagjai a török helyhatósági képviselőkkel és a magyar történelem iránt érdeklődő török barátainkkal minden évben nagyszabású megemlékezést tartanak nemzeti ünnepünkön, a magyar szabadság napján Isztambulban, Kütahyában, Ankarában és Izmirben.

Lélekemelően szép ünnepség volt az idei Isztambulban, március 13-14-15-én, ahol a külképviselet tagjai a meghívott magyar és török vendégekkel megkoszorúzták Isztambul Feriköy városrészében, a katolikus temetőben Széchenyi Ödön (a legnagyobb magyar, Széchenyi István fiának) Isztambul tűzvédelme megszervezőjének sírját. Hóvári János, Magyarország ankarai nagykövete méltatta Széchenyi Ödön érdemeit. A '48-as emigránsok a katolikus temetőhöz közeli protestáns temetőben nyugszanak. Ez a temető szinte zarándokhelynek számít az Isztambulba utazó magyaroknak. Szépen rendben tartott magyar sírok, és emléktábla őrzi azoknak az emigránsoknak emlékét, akik török földben nyertek végső nyugalomra. Az idei megemlékezésen dr. Hóvári János nagykövet, Kiss Gábor isztambuli főkonzul és dr. Töll László ezredes, a HM főosztályvezetője idézte fel az 1848-as eseményeket, a szabadságharc soha el nem évülő üzenetét. Jó tudni, hogy Törökországban, ahol mindig befogadták a vesztes forradalmaink, szabadságharcunk vezetőit és kíséretüket, ma is kegyelettel ápolják a magyarok emlékét. A megemlékezések fénypontja Guyon Richárd sírjának megkoszorúzása volt, ott idézte fel a dicsőséges tavaszi hadjárat kezdetét, Guyon Richárd haditetteit, emberi habitusát Hóvári János nagykövet, dr. Szentes Tamás Budapest főpolgármesterének helyettese, és dr. Töll László ezredes. A koszorút a magyar nagykövet és főkonzul, valamint Sallai Zoltán katonai attasé és dr. Töll ezredes helyezte el. Ezt követően a Karcagon élő és alkotó szobrászművész, Györfi Sándor Guyonról készült mellszobrának bemutatása következett az isztambuli művészetek galériájában, az Is Sanat Galerisiben. A szobor a Magyar Török Baráti Társaság kezdeményezésére, Budapest Főváros Önkormányzatának támogatásával Györfi Sándor Munkácsy-díjas Érdemes művész ajándékaként kerül az isztambuli Askeri Müzesi (Hadtörténeti Múzeum) kertjébe, Kmety tábornok szobra mellé. Ez a mellszobor immár a harmadik, amit a szobrász Törökországnak ajándékozott.

A magyar külképviselet tagjai tisztelegnek Guyon sírjánál *Fotó: A.*

Györfi Sándor Guyon szobrával
Fotó: Bartha Júlia

Bartha Júlia
a török-magyar barátság zászlóival
Fotó: Tóth Tibor

Az ünnepi program utolsó rendezvénye az ünnepi hangverseny volt, amelyen az Isztambuli Európa Kórus előadásában Bartók, Kodály és Bárdos művek hangzottak el. A komolyzenei programot néptánc követte, jászsági népzenére táncolt a magyar misszió apraja. Nemzeti ünnepünkhöz méltó program volt. Köszönet érte.

Dr. Bartha Júlia néprajzkutató

Kertem legkedvesebb növénye: a szőlő

Az 1970-es években a Jászsági Állami Gazdaság olyan nagy területen termesztett szőlőt, hogy a betakarítást csak az iskolások segítségével tudta megoldani. Szüret idején a végeláthatatlan dűlők, traktorok, és a sok diák között akár el is lehetett tévedni. Felső tagozatos és gimnazista éveim alatt rendszeresen jártunk oda dolgozni. A sok apró, kék borszőlő között néha akadt egy-egy hatalmas, hamvassárga bogyójú Pannónia kincse, amit nagy élvezettel fogyasztottunk el.

Az egyik osztálytársam, akivel együtt álltunk rá egy sorra, abban az időben atletizált. Egyszer kitalálta, hogy én szorgalmasan vagdossam a fürtöket, ő meg futva viszi ki a két vödröt a kádakhoz, így ezzel is edzi magát. Meg is lett az eredménye, szinte mindig mi szedtük a legtöbbet.

1978-ban jártam először a Neszűrben. Csodálatos volt látni a sok apró, csinos kunyhót, mellettük a rendezett lugasokat, hátrébb meg a tőkék hosszú sorait. Köztük itt-ott néhány gyümölcsfa, meg évszázados diófák. A lankás homokbuckákon sétálva az embernek olyan érzése támadt, mintha Tokaj-Hegyalja valamelyik hangulatos falvában járna. A gyári dolgozóknak nem kis felüdülést jelentett, mikor hétvégén kedvükre tevékenykedhettek ott a saját birtokukon. Később az ismerőseim itteni földjén kezdtem el keresni különleges, főleg régi szőlőfajtákat. Így bukkantam rá a Fehér kecskecsecsűre. Az egyik régi házikó mellett találtam meg az óriási, kerek bogyójú *Tökszőlőt,* és a hasonló méretű *Ökörszemű* kéket. Ez utóbbi a Kaukázus vidékéről származik, arrafelé *Dodrelábinak* hívják. A legzamatosabb íze az Attila szőlőnek volt az 1. dűlőben.

A Kertbarát Klub idősebb tagjai közül Zana Miklóstól tanultam a legtöbbet. A Hűtőgépgyár TMK-üzemében volt művezető, kollégái nagy szeretettel hallgatták, mikor a tapasztalatait mesélte. Legnagyobb büszkesége a félkilós fürtöket termő *Alexandriai muskotály* volt. Ő még a meglehetősen kényes Cardinalt is fel tudta nevelni. Volt a kertjében egy nagyon komoly ritkaság: a *Rosa Menna di Vacca.* Rózsaszínű, kecskecsecsű, nagyon kései szőlő. Magyarország legidősebb tőkéje Pécsen található, az is ilyen fajta. Állítólag a törökök hozták be az országba jó 300 évvel ezelőtt. Egyszer, november végén jártam ott, útközben már a hó is szállingózott. Kaptam belőle egy fürtöt, különleges zamata volt.

A gazdája azt mondta, nem szokták permetezni. Combnyi vastagságú tőkéje volt, és az egész udvarrészt beterítette. Nagyon sok hasznos ismeretet lehet nyerni a szakirodalmakból. Kozma Pál szőlőnemesítő „Csemegeszőlő" című könyve a témakört kedvelők bibliája. A Városi Könyvtár példánya évekig nálam volt, többször elolvastam. Ebben van említve, hogy a legendás hírű, régi Kék kecskecsecsű Tokaj környékén még néhol előfordul. Egy barátommal el is indultunk oda kerékpártúrázni. Az ő bortermelő ismerőse mondta, hogy az apja nagyon régen ültetett ebből a fajtából, ott van a kerti lépcső felső vége mellett. Meg is találtuk, kaptam róla két rövid vesszőt. Itthon az egyiket sikerült feloltanom. Néhány év múlva elkezdett teremni, de olyan érzékeny volt a betegségekre, hogy inkább megváltam tőle.

Csemegeszőlő mutatós fürtje ***Fotó: M. T.***

Jászkiséren azt mondták, hogy Ládi Andrásnak van a legnagyobb gyűjteménye. Végignéztük a kertjét, ahol az utóbbi időkben forgalomba hozott mindenféle méretű, alakú és színű fürtök zamatát kóstolgattuk. Útközben hazafelé Jászapátin bementem megnézni Luzsi József kertjét. A ház sarkánál régi idők nagy kedvence, a Bakator lugasa fogadja a vendéget. A Szőlőskertek királynője, Itália, és más hasonló nagy fürtök között a rendkívül ritka, kék bogyójú *Héjas Iván* a környéken csak őnála található. Az abasári szőlőoltvány-termelők is jártak hozzá különleges fajták oltóvesszőit beszerezni.

Idővel meguntam a sok permetezést, és elkezdtem gyűjteni a rezisztens fajtákat. A ház előtt lévő *Irsai Olivér* helyére a kései, nagy kék bogyójú *Moldovából* alagútszerű, ferde lugast alakítottam ki, ami a nyári hőségben kellemes árnyékot ad. Az egyik legtovább eltartható fajta. Kiváló ízű bora van, de mivel csemegének is elsőrendű, egy kicsit luxus lenne túl sokat kipréselni a levéből. Jóval hamarabb beérik a *Pölöskei muskotály,* sokak kedvenc csipegetnivalója. Az érési sor elején van a kék színű *Néró,* amiből újabban karakteres ízű bort készítenek. Kicsit még ezt is megelőzi az *Eszter,* ami a *Csaba gyöngyével* vetekszik koraiságban. Jó helyre ültetve kellemes meglepetés az *Augusztusi muskotály,* újabb nevén *Palatini.* Apámtól örököltem egy *Hamburgi muskotály* tőkét, ami a szakma szerint a világ legfinomabb szőlője, csak nagyon későn érik. Régi fajta, én behúztam az eresz alá a fal mellé, így az eső kikerüli, és permetezés nélkül sem károsodik. Kecskemét-Katonatelepen a Kutatóintézetben nyaranta rendeznek nyilvános szőlőbemutatót.

Legutóbb több mint 100 fajtát lehetett végigkóstolni, főleg az újabb nemesítéseikből. Többek szerint Kozma Pál *„R70 Orsi"* fajtája volt a legízletesebb, amit a saját lányáról nevezett el. Jászberényben is van egy remek magángyűjtemény, benne olyan különlegességekkel, mint az *Afuz Ali,* a Közel-Keletről származó *Husszein,* a nagy szemű *Red Globe,* az 1 kg-os fürtű *Guzal Kara,* a magnélküli *Vénusz, Fekete szultán* és *Amerika aranya,* a keszthelyi *Helikon szépe,* és a csodálatos zamatú *Vanília muskotály.* Ezeket látva egy kicsit bizakodhatunk, hogy a kiskertek fejlődő szőlőkultúrája talán ellensúlyozza a nagygazdaságok hanyatlásának szomorú látványát. Főleg az újabb nemesítésű ellenálló fajták kezdenek népszerűvé válni, ami a vegyszerek mellőzésével egészségesebbé teheti környezetünket.

Mizsei Tibor,
a Biológia Szakkör vezetője

Szerepi Nagy Attila Illéssy-díjat kapott

Március 1-jén a kisújszállási tavaszköszöntő Nagykun bálon a Nagykun Kapitányok Tanácsa helytörténeti értékek és legendák megőrzése és továbbadása érdekében végzett kiemelkedő munkássága elismeréseként Szerepi Nagy Attilának Illéssy-díjat adományozott.

Szerepi Nagy Attila, dr. Fazekas Sándor miniszter úr, valamint a kapitányok és huszárok társaságában ***Fotó: D. E.***

A Nagykunkapitányok Tanácsa 2003-ban alakult meg Györfi Sándor Karcag, Balogh Márton Túrkeve, Csíkos Sándor Berekfürdő, és Horváth György Kisújszállás nagykunkapitánya közös gondolata volt, hogy így erősítsék a nagykunsági hagyományok szellemiségét, és segítsék a Nagykun Hagyományőrző Társulás munkáját.

Az azóta megválasztott nagykunkapitányok közül többen csatlakoztak elképzelésünkhöz – mondta Horváth György nagykunkapitány. Györfi Sándor javaslata és felajánlása az Illéssy-díj, amit a Nagykunkapitányok Tanácsa ítél oda olyan személynek, aki a nagykunsági hagyományok feltárásáért, megőrzéséért és átörökítéséért sokat tett. A díj egy bronz emlékplakett Illéssy János portréjával, ezzel is tisztelegve a nagy múltú Illéssy család emléke előtt. A Nagykun Kerület élén 1749–1872-ig, tehát 123 éven át az Illéssy család kiváló férfitagjai álltak.

Az idei Illéssy-díjazottunk Szerepi Nagy Attila, aki két karcagi kötetet is megjelentetett. Szerepi Nagy Attila Karcagon született 1954. június 26-án, tősgyökeres redemptus családban.

Általános iskola után a karcagi szakmunkásképzőben nyomdász tanuló lettem. Amikor végeztem, a nyomdában helyezkedtem el. 1993-ig kézi betűszedőként ott dolgoztam. Ez még az ólomszedéses korszak volt, a modern számítógépes tördelés már nem az én világom – mondja Attila, aki a nyomdából dr. Bellon Tibor akkori múzeumigazgató hívására a Györffy István Nagykun Múzeumba ment át teremőrnek, ahol 17 évig dolgozott.

Szerepi Nagy Attila már gyerekkorában is nagy érdeklődéssel fordult a karcagi múlt, a helytörténet felé, számos dokumentumot, adatot gyűjtött. Eddig két kötetben jelentette meg ezeket.

„Nagyon meglepődtem, hogy én lettem a díjazott. Ez végeredményben nem ez én érdemem, hanem az öregeknek az érdeme. Amit tőlük hallottam, azt írtam le a két könyvbe – szögezi le Attila. Minden történet kedves, amit leírtam, de talán az adomák, a szívemhez legközelebb állók. Azok olyan humoros dolgok, a legtöbbet a nagymama, Székely Istvánné adott át nekem.

A humor az én életemben is jelen volt mindig. Az öreganyókák a környezetemben és a családban is mind humorszeretők voltak. Nagyatyámnak négy lánytestvére volt, abból egy igazán tűzrőlpattant anyóka volt, aki még öregkorára is megőrizte humorát – emlékszik vissza Attila, aki jegyzeteket soha nem készít könyveihez, minden, amit gyerekkorában hallott, a fejében van.

Egyikszer az egyik jut eszembe, a több száz történet közül. Még nagyon sok olyan van, amit le sem írtam. Egyszerű ember írta ezeket a könyveket egyszerű embereknek – állítja Attila, aki gyerekkorában délutánként a kapu melletti kispadra kiülő öregek meséit hallgatva gyűjtötte a történeteket, melyeket, eredeti nyelvezetüket meghagyva vetett papírra.

Így írt a város nevezetes épületeiről, a helyi szokásokról a párkereséstől a lakodalmi szokásokig, a kenyérsütés fortélyáig. A régi karcagi adomákban, pedig egy-egy humoros szólás eredetéről írt, mely valamely karcagi lakossal esett meg.”

A nagykunkapitányok, így az Illéssy család is közel állnak Szerepi Nagy Attilához. – *„Az egyik üknagyanyámnak Kálmán Sándor vicekapitány és Kálmán Julianna kisasszony voltak a keresztszülei. „Ha mentünk nagymamával a mostani múzeum előtt, mely régen a nagykunkapitány háza volt, mindig mondta, kapitány keresztapámék háza előtt megyünk el. A másik üknagyapámnak pedig Kondi János görögkeleti parókus volt a keresztapja. Ha erőm lesz hozzá, szeretném a régi történeteket leírni. Amit az öregek elmondtak annak idején, mind megmaradt bennem. Sok esetben, ha megkérdeznék tegnap mi volt az ebéd, nem tudnám megmondani, de a régmúltra, amit 6–8 éves koromban hallottam, ma is jól emlékszem.”*

Daróczi Erzsébet
újságíró

(Az írás megjelent az Új Néplap 2014. március 5-i számában.)

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2014 június végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban CD-n és e-mailen legkésőbb 2014. május 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Faragó László,
Farkas Kristóf Vince, Kókai Magdolna
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@invitel.hu
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai előkészítés: ARTANDER Kft.
Nyomda: Signal-Print Kft. Jászberény
www.artander.hu – www.nyomdasz.hu